

ro alijs austeris scilicet refrigerans, itaq; utiusque ratione deficcet, & proinde ad putrediem & fluxiones est utilis. Nonnulli tamē aspalathum rubrum sandalum esse contendebant, falsò tamen, quò sandalus res noua fit, et Arabum inuentum: de quo tractans Serapio nullum Græcū authorem adducit: item quod aspalathus humilis arbor ut diximus est, sandalus uero procerè arborefcit, ut nostri Lusitani, qui magna cum gloria uniuersam Indiã suo imperio subiugarunt, illic uiderunt, argumento certe est, quia aspalathus calidus est, Sandalus uero frigidus: cuius tres sunt species, nam alius ruber dicitur Sandalus, parui aut nullius profecto odoris: alius uero luteus siue citrinus dictus, odoratissimus, & cæteris melior: Tertius uero albus, mediū inter utrunque bonitatis possidens. Sūt enim Sandali tertio ordine frigidi, sicci uero secūdo, de quibus Auicenna libro de Viribus cordis, cor nō solum sandali roborant, sed etiã illi lætitiã inducūt, qua de causa inter cordialia hodie sandalus habetur, & medicinis ad cor facientibus miscetur: Nā rubēs destillationes à capite descendētes cohibet, delirantibus et ñs qui in phrenesim descendere sunt parati, temporibus, fronti, & syncipiti, cū aceto et aqua rosaceis applicatur, nec minus pulsibus, id est brachalibus admouetur, uelut in ardētissimis febribus: pectus, stomachus, et cor, cū aqua rosacea dissolutus, refrigerantur, quæ omnia quoq; citrinus uel albus perficiet: nā arthetice calidę succo semper uiuæ mixtus, uel portulacę, aut solani, magnum adiuuentū præstat, ex omnibus uero conditū officinæ hodie parat, Dia trium sandalorū dictum, febrium putredini mirū in modum resistens.

Aspalathus nō est Sandalus ruber.

Sandalorū tres species.

Dia trium sandalorū putredini resistit.

DE MUSCO ARBORVM.

Græce, *μύσος*: Latine *bryum, muscus, usnea, arborum muscus*.
 Hispanice *musgo de Arbor*: Italice, *mosco de li alberi*.

Textus uigefimi Enarratio.

BRÿON siue muscus, officinarum usnea est, nemini non nota, ut pote superfluitas arborum, lapidum, ac fruticum. Dioscorides eam adstringendi uim possidere asserit, Galenus uero, ac Paulus Aegineta, illi potius discutendi, atque mediocriter emolliendi potestatem concedunt. Nos uero scientes, bryum secundum quod ab arbore extrahitur, ipsius arboris secū qualitatem similiem trahere, cum hoc uolumus: dum inter hos graues uiros, in medicamentorū potestatibus præscribēdis suborta fuerit dubitatio, aut dissensio, ut Dioscoridi præ cæteris tam Græcis quàm Latinis in herbis, ac fruticum describendis historis fides habenda est: sic Galeno in ea

rundem assignandis naturis & uiribus: quū nihil de illis tradidit, quod nō antea experimento ut ita dicam uenatus fuerit, ut procemio decimi libri de Facul. simpl. medic. scriptum reliquit: cuius fidem desiderare nemo debet quum nihil in sua doctrina posteritati mandauit, quod non uerum esse experiamur, de quo lib. 6. p̄dicti uoluminis ita differit: Bryon, quidā uero splachnon, inuenitur autem in quercubus et piceis, & populis albis, uim habet astringentem, inualidam, nec enim multum est frigidum, sed proxime ferme medijs, quia uidelicet, & digerēdi & emolliendi facultatis est particeps maxime quod in cedrinis lignis reperitur. Nos hic notandum duximus, quod Galenus quum dixit, muscū in piceis reperiri, intelligit, in omnibus eius speciebus, uelut, abiete, larice, & pino, imō illas arbores tantum citauit, ut cæterarum essent exemplum: sciebat enim Galenus & in oliua &

Usnea Serapionis, muscus est.

uarijs alijs arboribus & lapidibus muscum nasci: De hoc uero, sub nomine usneæ Serapio capite nanagesimo inquit: Vinum in quo usnea per aliquot dies maudit, somnum profundum ebibitum facit, si uero stypticum uinū fuerit, stomacho confert, & illum roborat, imō illum aromatizat, & uomitum reprimat, & uentris fluxum constringit. Sed & Auicēna libro illo ubi cordi medicamenta conueniētia tractat: inter ea usneam quoque tanquam cordialem reponit. Attamen, ne quis nominis uicinitate decipiatur, scire licet,

Moschus quid.

moschum aliam rem à muscho siue arborum usnea esse. Est enim moschus puluis pretiosissimus odoratissimusque qui uel uesiculis quibusdā pilæ modo rotundis, & pelle paratis, uel uasculis plūbeis inclusus ex India affertur. Nam qui Vlyssipponem per mare sex mensū spacio aduehitur, non ita bonus moschus est, uelut ille qui terrestri itinere Venetias adducitur: Imō Venetjs orientalis moschus duplo uēditur precio carior occidentali, quum tamen ab eadem regione portetur: id in causa est, quod qui diu in mare permanet, plurimum suæ amittit generositatis: uocant uero Mauritani sua uoce moschum, misch: sed potissimū articulo Al addito, Almisch, uocabulum uel hodie à Lusitanis iuxta & Beticis receptū. Cæterum unde moschus colligatur, aut ex quo animali extrahatur, non mediocredubiū est: Nam Serapio, & Aëtius, ut placet Ruellio, quāquam in uniuerso opere Aetij hæc non reperiri certo sciamus, inquitunt moschum sanguinem cōcretum in umbilico cuiusdam animalis esse: quod capræ simile est, & unico armatur cornu, qui sanguis in saniē uersus, & inde emissus post aliquot tempus sibi magnam odoris suauitatem adsciscit, hæc enim et multo plura Serapio de moscho tradit, quæ cuiq; legēti obuia sunt. Ac reuera omnia falsa et mendaciorum plena esse, hodie nouimus, quum moschus nec sanguis, nec animalis alicuius sanies est. Est igitur, ut paucis dicamus, apud In-

Serapio in moscho er= rat.

dos regnum amplum, ab incolis eiusdem loci Sciam dictum, & ut melius dignoscas, ultra Malacham situm, in quo animal quoddam leporis magnitudine reperitur, & illud quidem frequens, & in magna copia, ubi non minus ac lepores apud nos, uenatur: hoc igitur animalculum uiuū uirgis primo flagellatū, neci traditur, à quo detracta pelle, & interaneis demptis, uniuersam carnem sic uerberibus liuidam cum ossibus contundunt, pin-
 suntque: que quum optime est pista, manu tractatur, ut si que duriuscula in il-
 la fuerint ossicula reñciantur: Hanc uero carnem sic optime pistā, manu in
 globos quosdam redigunt, & frusto pellis ab eodem animali excoiatę ob
 uoluunt, unde tanquam pilę forma postea euadit, & moschus in folliculo,
 ceu uesicula inclusus dicitur: quanquam magna copia quibusdam in uascu-
 lis ad nos quotidie deferatur. Huius enim animalculi caro sic contusa pi-
 staue, moschus est, qui ex regno illo Sciam dicto, in Pegu prouinciam ue-
 nalis apportatur, & inde in uarias orbis regiones distrahitur, uelut in re-
 gnum Sinarum, quod Serapio Seni appellat, & in regnū Corasceni, Per-
 sarum regi Sophi dicto subiectum: Cuius regni homines albi & bello de-
 diti sunt, quos Lusitani nostri apud Indos, corrupta uoce Corafones, pro
 Corascenis uocant, & cum illis mercium distractionem exercēt. Non mi-
 nus quoque in Tumbas cum moschus deferatur, regnum hodie Tumbequi-
 tum dictum, ad quod Chairi ciuitatis, Mauri mercatores pedestri itinere
 octo mensiū, cum suis garuanis exercendarum mercium gratia singulis
 annis eunt, & inde optimum afferunt moschum, quem postea in Italiā re-
 mittunt. Nam moschus in Portugalliam aduectus, ut diximus, nō ita bo-
 nus est, quia maris nimia contracta humiditate hebetatur, calidus autē in
 secūdo gradu, siccus uero in tertio moschus habetur, qui cerebrū roborat
 frigidum, & partes imbecillas firmat, non minusque quos animus deficit re-
 uocat: cæterū de illo prisci nullam posteritati reliquerunt memoriā, quan-
 quam multi Hebræorum, qui legem interpretantur, contendant, moschi
 in Biblijs mentionem fieri, quod an uerum sit dubito, quū rerum naturali-
 um inuestigatores, illum utpote rem preciosissimam ac odoratissimā, non
 prætermitterent: Paulus Ægineta tamen, qui potius inter neotericos com-
 putandus est, libro 7. suæ medicinæ in compositione hermodactylorum
 moschi mentionem fecit, uelut Actius lib. 12. cap. 46. & lib. 16. 116. Est uero
 moscho res multum similis, odoratissima quam Zibettum siue algaliā
 nominamus, inter inguina testiculosque animalis duplo cato domestico
 maioris concretā, que quum recens est, tetri et horribilis est odoris, postea
 uero successu temporis ex se non minorem ac moschus spirat odorem, nō
 adeo tamen suauem, ualet autem ad ea ad que moschus, multum tamen ad

Moschus
 uerus quid
 sit.

Moschi tē-
 peratura.

Zibettum
 quid.

matricis strangulationem, modo ex ea pessi adaptentur: non minus Venes-
rem incitat præfertim si ex ea pudenda illinantur. Vnum tamen animad-
uersione dignum est, quod apud Serapionem, Zibeta siue Algalia, longè
ab hac de qua agimus Zibeta differt, ut cap. 119. de Sardeuam uidere est,
qui herbam uel succum nigrum in medicamentis odoriferis ingredientem,
& fluxum sanguinis cohibentem ibidem esse tradit. Nouimus enim nos Zi-
betæ catos, tum in Lusitanix, tum etiam in Flandriæ, Venetijsq; ubi domi-
ni sui quæstu non contemnendo prolificant, qui non aliunde quàm ex Lusi-
tanorum comercio habentur. Accedit rebus odoriferis, Ambarū grisium
dictum, quod prisca quoq; ignorarunt: nascitur enim in mari, & ut inquit
Serapio, instar fungorum in terra, quumque exæstuat mare, & ab imo fun-
do excernit lapides ingentes, una cum ijs etiam frusta ambrae eliduntur: &
subdit, accidit hoc potissimum in terris Zingi in occidente, quas ego Afri-
cæ esse crediderim, ubi hodie mare, magnas ambrae moles ex se emittit, &
in Lusitaniam ac Hispaniam, mercatores uendendas afferunt. Optima uero
ambra, quæ illic colligitur, figura est rotunda coloris coelestis, quæ uero alba
est instar oui struthionis, est deterior. Est tamen piscis quem barbari azel ap-
pellant, qui ambram deuorat, & ex ea strangulatur, quem uisum inhabita-
tores terræ Zingi funibus & uncis ferreis ad littus extrahunt, è cuius uentre
eximitur ambra non præclara: at ad eius spinalem medullam ambra repe-
ritur pura, et optima. Ex India uero singularis adfertur ambra, præcipuè ex
insulis Maluix dictis, non nisi præstantissimi & suauissimi odoris, ex qua
simul & moscho, pira siue poma dicta, auro inclusa parantur præcipuè in
Hispania mulieribus ut collo suspensa cerebrū roborent, cor lætificent, &
animū exhilarent, simulq; ut aliorum amorem suauissimo filo odore, por-
tantes sibi concilient, non minus quoq; ex ijs duobus & agallocho: id est li-
gno aloes, compositio quædam, gallia moschata dicta, ornatur, & in officii-
cinis habetur. Est enim ambra testante Aujenna, calida in secundo gradu,
sicca uero in primo, cuius proprietates sunt hæc, cerebrum recreat, cor con-
fortat, & sensus omnes reficit, item senioribus, & ijs qui frigidam tempera-
turam habent insigniter conducibilis: De ea uero Aëtius mentionem fecit
libro 16. cap. 122. ubi suffumigium moschatum describit. Proinde non ab-
re Hermolaus Barbarus dixit, Aëtium alicubi ambram cognouisse, quæ
ab ambro, id est succino, multum ut nouistis, abest.

DE AGALLOCHO.

Græce, ἄγκυρα: Latine lignum aloes, lignum aquilæ: Hispani-
ce, linaloe, aguila legno: Italice, legno aloes: Persice, calambuco.

*Ambarum
grisium.*

*Ambra op-
tima qua-
lis.*

*Ambra ex
insulis Mal-
uix singu-
laris habe-
tur.*

*Gallia mo-
schatae cō-
positio.*

*Aëtius am-
bram cog-
nouit.*

Enarratio. 21.

AGALLO chum, siue ut Aëtius tarum appellat lib. 16. capite ultimo, officinarum xyloaloes, siue lignū aloes est, quod Lusitani nostri, ex India, præcipue in insula Sumatra, Taprobane à Latinis dicta, & proceris arboribus colligentes, ad nos portant; unde Pandectarium & alios decipi, qui huius ligni ortū à nemine usum contendūt, luce meridiana clarius est, imò in hoc, nō minus multi delirāt, credentes utiq; ramulos huius ligni per flumina paradisi deferri, quū non minus huic arbori, quàm cæteris cōtingat, nā quum flumina alueū suum exeunt arborum ramos & truncos, secum deferunt, unde lignū aloes, sæpe corrosū & perforatū, multis illis collisionibus usum est, qua de causa creditū est à terrestri paradiso ortum traxisse, quod falsum esse, ut diximus, nostri Lusitani indicarunt, qui ab India optimū adferunt, non nisi suauissimum, ac iucundissimū odoris, ex quo pretiosissimi suffitus parantur, & illud Lusitaniæ instructiores officinæ sub ligni aquilæ nomine inquirētib; monstrant, quanquā tamen optimum, hoc est nigrum, nō nisi suauissimū odoris, Lusitani nostri apud Indos, calambuco appellant, quum tamen calambuco uox sit Persica, lignū aloes significās, de quo Plinius lib. 12. cap. 20. sub tari nomine mentionē fecit: Galenus uero de illo libris de Facul. simpl. medic. non meminit; nec enim Serapio cap. 194. Galenū adducit, nisi in translatione Albararich, quē profecto crediderim Paulum Aeginetam esse, quum eadem uerba ibidem ab eo adducta, apud Paulū lib. 6. sic leguntur, agallochum lignum est, quod aduehitur ex India, thix ligno simile odoratum, quod mansum animę suauitatē commendat, & in suffitum adhibetur, ramenta eius pota denarij pondere, languidum ex humore uentriculum, resolutumq; confirmant: ad hæc, iecino-rosi, dysenterici, pleuriticisq; opitulantur, nec enim ignoro hæc eadem uerba à Serapione sub nomine Pauli repeti, quæ antea ex Galeno in translatione Albararich scripserat, est uero lignum hoc, ut Serapioni placet, calidum & siccum in. 2. gradu, quod officinarum mangones uiciant, eius uice aspalathum uedentes, ut capite de aspalatho diximus.

DE NARCAPHTHO.

Græce, *νάρκαφθον*. Latine, *narcaphthum*, *nascaphthum*, *thymiamia*: Hispanice, *Lusitanice*, *almea*: Italice, *tigniame*.

Enarratio. 22.

NARCAPHTHON, siue nascaphthon, lignum corticosum, & uelut putidū, antiquitatē nimiam præ se ferens est, quod officinæ hodie thymiamia, quia in suffimētis præcipue eo operatur, nomināt: Itali corrupta uoce, tigniame uocāt: Hispani uero, ut plerūq; interuenit, Maurritana uoce Almeā appe-

Tarum
Aëtij.
Lignū alo
es ex Ta-
probane in
sula porta-
tur.

Lignum
aquilæ.
Calambu-
cum uox
Persica.
Tarum Pli-
nij lignum
aloes est.
Ligni alo-
es Galenus
non memi-
nit.

Ligni alo-
es tempera-
tura.

Paulus Aegineta.

Serichatū apud Plinium naphthum caphtum est Græcorum.

Iant: Huius Paulus Aegineta meminit lib. 7. sup̄ medicinæ, dicens: naocanthon sunt qui naphthon dicunt, Indicum est odoramentum, quod ad astrictos sceminarum locos suffitu uaporetur. Plinius uero, non naphthū appellari uoluit, sed magis serichatum, cuius descriptionem, ut de re sibi in cognita, libro 12. capite 21. prætermisit, tantum ab aliquibus in unguenta addi dicens. Cæterum thymiam uagum nomen est, suffitus omne genus comprehendens, de quo Serapio, sub nomine Isahaten, uerba fecit.

DE CANCAMO.

Græce, *νάμαρον*: Latine, *cancamum*: Hispanice, *Lusitanice*, *anime blanco*.

Enarratio 23.

QVI hucusq; *cancamum*, laccam esse putarunt, miro errore deprehenduntur, quum *cancamum* gummi odoriferum sit: lacca uero siue *commanca*, siue suffimentis expetita in odore percipitur, quam hodie Lusitani nostri, ex India afferunt, rubram, translucidam, tincturis præcipue deseruientem, & ex ea officinæ compositionem quandam præparant, dialaccam appellatam, Quæ ut certo scimus, non gummi, aut arboris, plantæue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoue, uelut cera aspum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos quæ terra, uel pluuia, uel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ, ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus laccam generant, & hac de causa, in lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt laccam ferentis, ut hucusq; omnes fere crediderunt. Est uero alia lacca artificialis, quam infectores pannorum uendunt, quæ ex fece brasiliæ uirzini dicti, & cocci resultat, qua pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maxime utuntur: hanc uero Serapio, inepte admodum cum prima cõfundit lacca: unde hodie multi impudētissimo errore, Serapionis autoritate seducti, eam in cõpositione dialaccæ miscent. Monachi autem qui nuper Antidotarium Mesues exposuerunt, alta mente egcutiunt, delirantue, quum in compositione dialaccæ, dicant: Si defecerit lacca, eius loco iniiciatur lacchima sanguinis draconis. Quanto uero errore, omnes norunt, quum lacca apertiuua sit, & mensis prouocet: sanguis uero draconis tantum abest, ut aperiat, ut potius miro modo constringat, ut suo diximus loco. Sed hæc de lacca sufficiant, & ad institutum nostrum, hoc est, quid sit *cancamum*, reuertamur. Est igitur *cancamum* gummi quoddam, quod ex Guinea, Mina, Africae, & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt, anijmum

appellantes: decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum myrrhæ quodammodo perfimile, odoratum, quod Dioscorides, illis de causis, inter myrrhæ species, tanquam improbam commemorat, & mineam à terra unde precipue nascitur, eam appellat: quanquam Serapio amineam nominet, unde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea, uel aminea, animum uocent, & eo mulieres maxime pro suffumigis, & medici contra dolores à frigiditate ortos precipue utuntur. Hæc uero assertionem primo adstruxit Brisotus Gallus, uir magna eruditione præditus, qui quum apud Lusitanos ageret, ut inde ad Indos, cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc uidit, quod cancamum esse dixit. Proinde, quum cancamo opus fuerit, Lusitanorum animo deinceps utemur. Nec enim benzuinum cancamum est, ut capite de laserpicio diximus. Cancami etiam meminuit Paulus lib. 7. suæ medicinæ, dicens: Cancamum lachrima est arboris in Arabia myrrhæ similis, odore grato, qua etiam ad suffitum utuntur. Vis eius est obesos extenuare, abstergere, & aperire obstructa: Sed ad memoriam hic reuocandum est, quod Galenus lib. primo de Antidotis, mineam myrrham, tanquam cæteris myrrhæ speciebus meliorem laudat: de qua re capite de Myrrha in hoc libro plura dicemus.

Animum
gummi
quid.

Brisotus
Gallus uir
doctissimus.

Cancamum
non est ben-
zuinum.

Minea
myrrha apud
Galenum
melior
est.

DE CYPHI.

Græce, ^{νύψι}: Latine cyphi, confectio odorata dijs dicata: Hispanice pastilha: Italice, Cyprias.

Enarratio. 24.

SIVE caput hoc Dioscoridis sit, siue adiectitium, est sane cyphi, suffimentum, siue thymiamatis compositio, olim Soli & Lunæ dicata, qua ut Platonis uerbis utar, præclari egregique quondam in sapientia Aegyptij rudi & inculto adhuc seculo utebantur, ut Plutarchus libro illo, cui titulum de Iside & Osiride fecit, monstrat. Non minus Politianus in libro de Nutritia: cuius causam Stadius. 4. Thebaidos libro, his carminibus tetigisse uisus est, quæ ita habent.

Cyphi
quid.

Stadius.

Hi lucis stupuisse uices, noctisque feruntur.

Nubila & occiduum longe Titana secuti,

Desperare diem.

Hodie uero compositio hæc non paratur, illius tamen loco suffimenta quædam habentur, quæ Cyprias, auicularum modo formata quasi cyphis

*Pastilla
Hispano-
rum.
Plutar-
chus de cy-
phi.
Galenus de
cyphi
quid.
Cyphi est
cōpositio.*

corrupto nomine appellant. Hispani uero massam, pastillorum modo, ex uarijs odoriferis rebus conformatam, pastillam uocant. Est autem cyphi compositio, ut placet Plutarcho, sedecim sacris literis contenta, ex melle, uino, uua passa, cypero, resina, felci, aspalatho, myrrha, iūco, bryo, calamo, utraq; iunipero, lacaphtho, cardamomo, et bitumine. Huius enim Galenus lib. 2. de Antidotis meminit, dicens: Quoniam uerò cypheos meminit Damocrates, quod & ipse conficit, recte fecit, qui id quomodo præparari debeat, infra adiecerit.

*At Cyphi, non est ulla simplex mistio,
Nec terra quæpiam istud fert, nec est liquor,
Aegyptij confectum, quo dicam modo,
Dijs propitiandis, afferunt suffimine,
Albam passam, capis uuam pinguisimam,
Et corticem semeng; totum huic eximis,
Carnem ipsius perleuigatam insigniter,
Bis duodecim constituunt drachmis Atticis,
Terebinthinæ crematæ ponunt totidem,
Myrrhæq; duodecim, unam sed croci,
At unguium bdellij tres, aspalathi duas
Semis, spicæ nardi tres, cassiæ tres bonæ,
Et cyperi tres, nec non & pinguium
Et grandium baccarum iuniperi sint tres,
Odori calami drachmæ sint nouem,
Mellis modicum, uini pauillulum quoq;
At bdellium, uinum, myrrham, mortario
Demitte, leuiga dum spissitudinem
Mellis liquidi accipiant melle superaddito,
Vnam comminuunt, deinde facta leuia
Hinc uniuersa sumunt, atq; orbiculos
Fingunt exiguos, dijs hinc dant suffimina,
Rufus uir optimus, & in arte exercitus,
Illo parandum sane prodidit modo,
Quidam carentes, cinnamomo tantum inuicena
Pondus locant ex cardamomi semine,
Utuntur ut priori mistura quidem,
Verum ulceratis, iecore uel pulmombus,
Aut miscere alio, nonnulli dant potui,
Ex antidoto, quantum pendet denarius.*

*Rrssi me-
dici laus.*

Haftenus Galenus, qui libro 8. de Compositione medicamentorum *u. 272*
u. 273 id est, per loca, ubi praecipue agit de pharmacis ad hepaticos, ex An-
 dromacho, ita breuissime haec complexus est, in primo Antidoto, dicens:
 Haec quidem est Antidoti descriptio, Appellauit autem hanc cyphoidem,
 hoc est, cyphoe formem, ob similitudinem: nam & odore & gustu similis
 est cyphi ab Aegyptijs appellati, qui sane primi hoc pharmacum compo-
 fuerunt, & utuntur eo quotidie ad uaporem edendum, accenso, in deorum
 honorem igne.

DE CROCO.

Græce, *κρόκος*. Latine, *crocus*, uulgo *zaffran*.

Enarratio 25.

OMNIBVS notissimus est Crocus, quo condimenta coquinaria, pas-
 sim ornantur, cuius descriptionem sic habeto, quum eam Dioscorides si-
 lentio praeterierit: crocus est herba folio gracili, angusto, paruo, pene in ca-
 pillamenti modum dissoluta, cuius radix bulbosa, nucleis interfecta: alijs
 simillima est, quæ uergiliarum occasu flore cœruleo floret, in quo capilli il-
 li crocus dictus, hebetes licet postea odorati nascuntur, is enim olim Cilici-
 us nobilior habebatur, nunc uero apud Italos Aquilanus palmã obtinet,
 qui ex Aquila Neapolim affertur, quanquã qui è Germania hodie adduci-
 tur, primas obtineat, ut Venetjs aliquando uidimus, in ea praecipue officina
 cui Coralium pro symbolo est. In Hispania quoque plurimus & opti-
 mus nascitur: At qui à Græcia ubi uberrime crescit, aduehitur, pessimus
 omnium iudicatur, optimus enim ut dicatur crocus, flauissimus sit oportet,
 tum odoratissimus, & longo tēpore in uigore suo persistens, ut ex Galeno li-
 bro de Antidotis desumitur. Est autē crocus medicina cordialis, quæ meri-
 to tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis, misceri debet, nam
 cor roborat, & lætificat, & ea de causa, risum promouet, & ita promouet,
 ut fabulosum non sit aliquando hominem risu & cachinno, ob nimium cro-
 ci esum mori. Vidimus enim nos apud Mitinam à Campo, totius Hispani-
 niæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures cro-
 ci sarcinulas siue inuolucra emeret, ut in Lusitaniam portaret, multum ex
 illo in olla carnes iurulentas pro coena continente iniecit: qui post earum
 esum, in tam intensum ac uehementem risum prorupit, ut non multum
 abfuerit, quin risu, & cachinno tunc è uita discederet. Tunc enim Se-
 rapionem uerum dixisse credidi, quum capite de croco ex mente Rasis
 dicat: crocus pondere duarum drachmarum: partum accelerat, & ine-

Croci de-
 scriptio.

Officina
 Coralijs æ-
 pud Venet-
 os.

Crocus me-
 dicina cor-
 dialis.

Crocus in-
 terficat.

Crocus pil-
 lulis Rusi

addi pos-
test.

Crocus ca-
lidus in se-
cundo ordi-
ne siccus ue-
ro in pri-
mo.

Galenus ob
croci odo-
re incurre-
bat capitis
dolorum.
Ioannes
Gondula,
Oxycroce-
um.

saniam excellenti læticia. Quum igitur crocus summam hanc cordialem uirtutem habeat, non multum mea sententia damnandi illi sunt medici, qui Ruffi pillulis, crocum tempore præsertim pestilenti addunt, quod uero crocus appetitum deiciat recentiorum est inuentum: ut uero Galeno placet libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum crocus, secundum quidem est ordinis excalfacientium, primi uero exiccantium, proinde concoquendi quoque uim obtinet, adiuuante etiam ad id quadam exigua astrictione: nam lib. de Antidotis, se ob croci odorem incurrere capitis dolorem, fatetur: Proinde non mirandum, si agaso quidam apud Pisauenses, super duabus croci sarcinulis dormiens, eadem nocte obierit, ut superioribus annis accidit, ut testantur omnes Pisauenses, ac Magnificus Ioannes Gondula, patritius Ragusinus, uir non minus doctrina quam generis nobilitate clarus, qui eo tempore apud Pisauenses agebat, & hoc ita esse confirmat. Ex croco uero, cerotum oxycroceum dictum, officinæ hodie præparant, membris contusis, & fractis ossibus dicatum, resoluit item durities, & multa adfert præterea commoda.

DE CROCOMAGMATE.

Græce, κροκόμαγμα: Latine, crocomagma, fex olei crocini.

Enarratio. 26.

Crocomag-
ma.

CROCOMAGMA olei crocini fex est, quam instructiores officinæ reconditam habent: eius porro uires eadem fere sunt, cum ijs quas crocus habet.

DE ENULA CAMPANA:

Græce, ἰνύλιον: Latine, Helenium, enula Campanica, enula Campana, terminalium, uerbascum Idæum: Hispanice, raiz de alla: Italice, lella, enola herba: Gallice enula campana: Germanice, Allant/Allantwurzgel.

SECUNDA ENULA.

Aegyptia enula, helenium Aegyptium, nepentes.

Enarratio, 27.

Enula Câ-
panica.

HELENIVM, nostra est inula Campanica, siue enula Campana, hortis fere omnibus famigratissima herba, cuius folium latissimum est, ad symphyti foliū accedens, albicans una ex parte, ex reliqua uero lanuginosa est, nam florem luteum fert, radicem uero crassam, amaram, optimi ta-

de credendū est, ut doctē admodum Marcellus Virgilius adnotauit, Dioscoridis historiam hanc corruptam & acephalam hīc, ut in multis alijs locis deprehenditur, esse: Nam quōd folia angusta uerbasco similia habere tradat, id cœli causæ forsan tribuendum esset, quum in uno loco procerius herba una quā in altero crescat: sed quōd insignem amaritudinē in inula repertam, silentio præter miserit, non possum non testari textum istum corruptum esse, Imō Marcellus Virgilius cōfirmat se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse, caulem ex se mittit helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos, & in ijs semē uerbasco simile, tactu pruritum faciens: unde facile credere est, ut hæc peruersa & imutata fuere, ita quoq; pars hæc ad amaritudinem atinens, quāquam eam quoq; à Plinio prætermittam animaduerto, unde Mathiolus Senensis, hīc falso admodum Plinium adducit, libro 19. cap. 5. quia ultra quōd in eo capite, nullam penitus de helenio, siue enulla mentionem faciat, libro tamen 21. cap. 10. ubi helenij meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite, ex mente Crateuæ herbarij, ramulos serpilli modo, humi sparsos tribuit, folia uero lenti similia, cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem: Imō in describenda hac herba, Plinius à Dioscoride uariat, quum Dioscorides folia lenti, & ramulos serpilli per terram sparsos Aegyptiam enulam habere tradat: ille uero nō lenti folia sed serpilli potius polysidere dicit. Accedunt ad hæc, quōd cap. 21. prædicti libri, ubi medicamenta helenij pertractat, dulcem esse asserit, non amaram, ut liquido constet Plinium de illa tantum dulci Aegyptia inula memoriam fecisse, non uero de hac à nobis amara tractata: Proinde Mathiolus si Plinij autoritatem in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur, primo, quum credat Plinium de hac inula prima mentionem fecisse, quum ut diximus potius de secunda Aegyptia agat: secundo quum dicat Plinium inulæ amaritudinem tribuere, quum re uera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, ut cuiq; legenti notum erit. Verum enulæ radix adeo lætificat, ut in omnium apothecariorum ore sit, Enula Campana reddit præcordia sana: imō hac de causā, à multis creditum est, hanc, nepentem herbam illam ab Homero tanta laude decantatam esse, quia perpetuam pariat lætitiā, & tristitiā omnem aboleat, omnes abigendo curas, & malorum omnium obliuionem inducendo, præcipuē si eius succus uino immistus bibatur, quæ omnia uera esse crediderim, modo de Aegyptio helenio Campano dicantur, quum in nostra enula hæc prorsus non reperiantur: nec Itali illius radices quotidie coctas, & saccharo uel melle & aromatibus paratas licet

Dioscoridis historia acephala est.

Mathiolus Senensis falso Plinium citat.

Mathiolus dupliciter hic errat.

Enulæ radix cor lætificat.

Nepenthes effitent, talia experiuntur. De illa igitur enula Aegyptia uera nepenthe sic ce
enula Aeg. cinit Homerus libro 4. Odysseæ.

gyptia est: Tum Ioue nata Helena hic meditata est pharmaca potu
Ac subito iniecit medicamina rara Lyæo,
Vnde bibunt proceres Nepenthes inclyta succo
Gramina, quæ irarum, siue omnis cladis & omnis
Vsq; mali herbarum ducunt obliuia potu.
Hæc si mixta scyphis aliquis præsumperit, ille
Luce illa nunquam lachrymas effundet obortas,
Non si uel genitor materque Acherontis arenas
Rapta petat Stygiæ, non si natumque fratremque
Coram disiectos ferro, atque in sanguine mixtos
Hoste oculis uideat claris.

Helenium unde dictum. Cæterum helenium ab Heleno Troiano inuentum sibi nomen uindicasse,
non uero ab Helena ut poetarum narrant fabulæ, crediderim: cuius natu-
ram & uires prosequens Galenus libro sexto de Facultatibus medicamen-
torum, ita inquit: Helenij herbæ radix maxime est utilis, non primo statim
occurfu excalfaciens, ac proinde dicenda est non calida & sicca exactè, ceu
Helenij tēperatura. piper tum atrū, tum candidum, sed cum recrementitio humore, quapropter
Helenium pectori cōfert, ter eclegmatis, quæ faciunt ad educendos ex pectore pulmoneq; crassos
lentosq; humores, idonee commiscetur, rubrificant eius quoq; uī partes fri-
gidis ac diuturnis uexatas affectibus, cuiusmodi sunt nonnullæ coxarum
passiones, ischiadas uocant, & exiguæ assiduæq; articulorum quorun-
dam præ humiditate procidentis ac luxationes.

DE OLEO.

Græce, ἰλαιον: Latine oleum: Hispanice olio, azeite: Italice
oglio: Gallice huyle, ἰλαιον ὀμφακινον: Latine oleum omphacinum,
oleum immaturum, oleum acerbum, oleum ex oliuis immaturis:
Hispanice, oleo de oliuas en agraz, olio de oliuas uerdes: Italice
ce oglio di oliue non buone. Germanice, Baumöl.

Enarratio. 28.

OLEVM ex oliuis expressum, omnibus notum est, quod hodie matu-
rum in usum uictus, non uero omphacinum immaturum aut acerbum di-
lidū et hu-ctum, uenit: est enim maturum, hoc est, oleum ex oliuis maturis confectū,
midum est. calidum & humidum, & eo magis si uetustum est, uel in eo sal iniectum
fuerit, ut hodie apud Hispanos plerunq; fit, omphacinum uero frigidum

& siccum est, & tanto magis si cum exprimitur, oliuæ surculi uel folia quo
 que simul exprimuntur, unde Galenus libro secundo de Compositione
 medicamentorum secundum genera, quum Andromachi emplastrum ui
 ride examinat, inquit: olei sane nomen unum est, qualitas & facultas di
 uersa, nam omphacinum frigidius: ex maturis oleis pressum calidius est:
 temporis tamen processu calfaciendi usum auget, sic etiam quod salem
 habet quantum ex illo sumpserit tanto calidius est, magisque siccatur, quam
 quod ipsius expers est. Quod surculos oleæ, *θαλλοῦ* Græci nominant, conti
 net, ualentius astringit, Hæc ille. Olim uero & si omphacinum præcipuum
 in sanitatis usu habebatur, ex maturis quoque oleis, multis in locis paraba
 tur, præcipuum tamen Sabinum, non procul ab urbe Roma, in Sabinorum
 regione prognatum, ut Galenus libro secundo de Compositione medica
 mentorum secundum locos ait: Hodie uero ut diximus ex maturis oleis
 tanquam sanitatis usui magis seruietes paratur, omphacinum uero in of
 ficinis & rosaceum, & per se proprium, tanquam repercussorium medica
 mentum seruatur. De quo Galenus libro 6. de Facul. simpl. medic. ita pro
 coronide tradit: oleum quo ex oliuis exprimitur, humectatorium esse &
 moderate calidum iam supra docuimus, eiusmodi est, quod dulcissimum
 est, sitque potissimum ex oliuis quas drupas appellant. Cæterum quod o
 motribes & omphacinum nuncupant quale ab Hispania uehitur, id quan
 tum in se habet astrictiōnis, tantum etiam illi inest frigiditatis, porro oleum
 uetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur: & calidius est, & poten
 tioribus ad euaporandum uiribus: quod uero ex crudo, id dum reliquum
 quippiam seruauerit astrictiōnis, mistæ permanet facultatis, Vbi uero il
 lam prorsus abiecerit reliquo euadit simile, Quinetiam quicumque in præ
 parando ramos iniiciunt, non omphacino simile oleum efficiunt.

*Oleum om
 phacinum
 frig. et sic.*

*Oleum om
 phacinum
 olim in sa
 nitatis usu
 habebatur.*

*Oleum mo
 derate cali
 dum est.*

DE OLEO OLEASTRI.

Græce, *ἰλαιὸν τῆς ἀγρίας ἰνδαίας*: Latine oleum oleastri: Hispanice, *olio de azenbuche*, *olio de azambugeiro*: Italice *oglio de oliastro*.

Enarratio. 29.

OLEVM quod ex oleastri amari conficitur oleis, pro cibo non accipi
 tur. Si quis tamen eo quotidie barbam, uel capitis capillos inunxerit, ca
 nitiem remorabitur: de quo Galenus libro 6. de Facul. simpl. medi. tra
 dit. Quod ex agresti oliua exprimitur, extergit, simulque astringit, squalidif
 finum enim id est ex omni olei genere.

*Oleum olea
 stri canitiæ
 remora
 tur.*

Græce, Σικυώνιον ἔλαιον: Latine Sicyonium oleum, oleum album ē Sicyone ciuitate.

Enarratio. 30.

Sicyonium SICYONium oleum, sic appellatur, quia in Sicyone ciuitate, apud **Pe-**
oleum à ci- Ioponnensum Moream uulgo dictam, olim perfectissimum paraba-
nitate di- tur, hodie uero ut audio, ciuitas hæc Basilica dicitur. Cæterum, priscis
ctum. maxima cura erat, oleum parare albissimum, quia illo quotidie uniuersa
 corpora inungebant, ut agilia, prompta, & expeditissima ea haberent, qua
 de causa frequentissime selauabant, & tam sæpe balneis utebantur, in qui-
 bus oleosa superfluitas illa colligebatur, de qua Dioscorides ad præsens ser-
Strigmen- monem facit, dicens: calefaciunt itidem quæ in balneis olei strigmenta col-
ta balneo- liguntur, & cætera. Non minus olim quoq; athletæ luctatores, quum ad
rum. palæstram nudis corporibus, ut difficulter delibuti, ab alijs in lucta siue pa-
 læstra, perstringerentur, uniuersum corpus oleo illinebant, quod puluere
 eleuato & sudore permixtum, inde sordida pinguitudo resultabat, quam
 Dioscorides intelligit, quum inquit. Quæ uero ex palæstris, & cætera. Hæc
 quoq; crassa sordes quum luctatores gymnasiorum parietibus & statuis ad
 hærebant, fixa illic manebat. Quam Dioscorides quoq; intelligit, quum
 dicit, nec minus etiam calefaciunt, & cætera. At hæc hodie ut multa alia nõ
 habentur.

DE ELÆOMELLE.

Græce, ἔλαιον: Latine elæomel, oleum palmarum; Hispa-
 nice, olio de palmeras: Italice oglio de palmiere.

Enarratio. 31.

Hermolaus QVI rerum uariarum cognitionem desiderat, & earum naturas tene-
Barbarus re, multas orbis partes perlustrare opus habet, quum sedentario studio tan-
errat. tum non adquirantur, cuius defectu Hermolaus Barbarus particius Vene-
Elæomeli tus, uir singularis doctrinæ & eloquentiæ, in hoc deceptus est, credens utiq;
quid. elæomel, mannam qua ad ducendam aluum utimur, esse, quum elgomeli,
Ex palmy- ut ueritas ipsa testatur, & Plinius subscribit lib. 15. cap. 7. sponte nascatur in
ris multa Syriæ palmyris, licet mendose hodie maritimis, legatur: Quod ex arbori
colligun- bus manat pingue, crassius melle, resina tenuius, sapore dulci. In India ue-
tur. ro & insulis Cap. uiridis, palmyras hodie nasci nouimus, ex quibus non
 solum oleum lucernis, & cibo deseruiens extrahitur, sed etiam uinum, mel,
 fructus, linum pro parandis sacculis, & ligna igni deseruiencia colligun-
 tur, ut mirum plane sit, quantis dotibus natura hanc dotauerit arborem,

de cuius fructu, capite de elate legere ne pigeat, quum ibidem hæc uberius tractentur.

DE OLEO CICINO.

Græce, κικινονέλαιον: Latine, oleum cicinum, oleum ricininum, oleum de cherua, oleum de cataputia maiori, de pentadactylo: Hispanice, olio de semente, de figueira del inferno: Italice, oglio de mirasole, o girasole, o faggiuolo Romano, o faggiuolo Turchesco: Germanice, Wunderbaum/oder Creißbaum.

Enarratio. 32.

OLEVM Cicinum Latini ricininum appellant, ob similitudinem, quã sem̃ unde oleum conficitur, cum animalculo sic dicto, habet. Est uero animalculum hoc infestum canibus, capris, asinis, et equis, quod ricinus latine dicitur: Hispani uero illud sua uoce, canapatum appellant: Itali autem zeccam. Dicitur uero oleum hoc apud Arabas, oleum de cherua, siue de maiori cataputia, quod in nonnullis instructis & ornatis officinis paratum habetur, de quo Galenus lib. 7. de Facul. simpl. med. ita tradit: Oleũ quod ex semine ricini conficitur, tum calidius est, tum tenuiorum partium, quã est oleum commune, ac proinde potentius quoq; digerit, nos uero Mesues consilio, eo contra colicos affectus à frigiditate ortus, tum in clysteribus tum in unctionibus utimur, de qua re quarto lib. uberius agetur.

Oleum de cherua.

DE OLEO AMYGDALARVM.

Græce, ἀμυγδαλίον έλαιον: Latine oleum amygdalarũ amararum: Hispanice olio de almendras amaras: Lusitanice azeite de amendoas amargozes: Italice oglio di mädole amare: Germanice, Bitter Mandelöl.

Oleum amygdalarum dulcium: Hispanice olio de almendras dulces: Lusitanice, azeite de amendoas marquisinhas: Italice oglio de mandole ambrosine, Germanice, Süß Mandelöl.

Enarratio. 33.

TANTVM de oleo amygdalarum amararũ loquitur in præsentia Dio Oleũ amygdalarũ scorides, qd μικρόν appellat: proinde nos de dulci sermonẽ faciamus, quũ dalarũ a

mararū de
scribit Dio
scorides tā
tum.

eo frequentius utamur, & medico usui cotidie ueniat. Paratur enim oleum amygdalarum dulcium sic: contunduntur autem amygdalæ, & in cacabo æneo ad ignem trahuntur, postea canabateo panno multis obducto plicaturis excipiuntur, & in torculari exprimuntur, unde oleum exit, sed in hoc parandi modo monendi sunt pharma copolæ, quum ut optimum oleum amygdalarum dulciū fiat, opus est ex optimis amygdalis selectis parari: quas à cortice mundare, & eas albas reddere operæpretium est: nā aliter uirtus olei huius lenitiua, & pectoralis amittitur, hoc magis, si rancidas & ueteres amygdalas alijs mixtas acceperint. Sed hoc aliud maius malum in hoc cōcinnando oleo committitur, quod est, quia quum ad ignem, sic contusas & pistas in cacabo æneo ad mouent amygdalas, eas sic torrere permittunt, ut non multum abfuerit quin omni ex parte olei uirtus deperderetur, nisi eas, pauca aqua rosidas facerent: Sed & cum hoc, adeo eas urunt, ut horridæ & cōbuste fœteant. Proinde deinceps simonitos pharma copolas uellem, ut quum oleum ex amygdalis dulcibus parare proposuerint, contentur amygdalas selectas & bonas habere: item quod eas albas faciant, quum cortex ille procul dubio stypticus, siccus, asper, & scabritie plenus sit: Quæ omnia uiribus olei huius contraria sunt, & multo magis, si torrefieri, ut plerumque fit amygdale permittatur, proinde cortices deinceps deponito, nec amygdalas sic torrefieri finito. Hæc omnia Mesue pharma copolarum princeps noscens, suadet, ut amygdalæ caleant calore quodam modico, suauī, & minime acri, ut in balneo Mariæ sit, in quo utinam pharmacopolæ deinceps, hoc oleum pararent, quum sic paratū in eo omnes uires attributæ reperiantur, & pectoris asperitates lenit, ac gutturis & pulmonis, uelut iuncturarum quoque duritiæ & siccitatem. Suaue est enim in cibis, & conferthecticis, & phthificis, impinguat, auget sperma, sedat tulsim, & urinæ ardorem mitigat, nam uesticæ, & renum, & uulue excoriationibus cum fistula injectum medicatur: pondere uero quatuor unciarū ebibitum oleum hoc aluum constrictam lenem facit: Amarum uero oleū ultra tam multis à Dioscoride illi uiribus tributis, obstructions aperit, & uentositati aduersatur.

DE OLEO BALANINO.

Græce, ἔλαιον βαλανίνου. *Latine*, oleum balaninum, oleum de myrobalano, unguentaria, oleum de nuce siue glande unguentaria, oleum de ben, oleum myrepsicum: *Hispanice*, azeite de auelhana de la India.

Oleum de
ben Arabū.

DE OLEO SESAMINO.

Græce, *ἰναιον ἢ ἰναιον*: Latine *oleum sesaminum*, oleum è sesamo semine: Hispanice, *olio de alegria siniente*, *olio de gorgilim*: Italice, *oglio de sisamin*, de iesamin.

DE OLEO NVCIS.

Oleū nucis iuglandis, oleū nucis basilicæ, oleum nucis: Hispanice, *olio de nuezes*: Italice, *oglio di noci*, Germanice, *Nußöl*.

Enarratio. 34.

OLEVM balsaminum è fructu quodam, nucis auellanæ magnitudine, & figura conficitur, qui fructus hodie apud myropolas, & unguentarios, ben dicitur, unde quoque oleum de ben appellant: Græci uero quoque fructum istum myrobolanum appellant: Romani autem uertentes, glandem unguentariam merito uocant: quia huius oleo unguentarij pro conficiendis & apparendis odoratissimis unguentis utuntur, præsertim in quibus moschus, ambra, & cibetum ingrediuntur, hodie uero pro chirothecis & manicis suffitu perfundendis in myrothecis reconditum ab unguentarijs habetur: sub nomine tamen olei de ben, ut quarto libro amplius uidere est. Verum oleum hoc est abstersiuum, mundificatiuum, & oppilationum aperitiuum, nam strumas quoque resoluit, & duros minuit tumores, mirifice contra induratos splenes ualet, qua de causa hodie multi in unguentis de obstruentibus splenicis dicitis, id miscent: ualet quoque ad multas propulsandas egrotudines frigidas, præsertim conuulsionem, iuncturarum dolores, ac ijs similes. Inest enim mira proprietas huic oleo, quod nunquam in longo temporis tractu senescit, aut rancidum euadit, imò si oleo amygdalarum gutta una uel altera huius de quo agimus olei adiungatur, illud à corruptione præseruatū habet. An uero oleum hoc ex fructus putamine, uel potius nucleo parari debeat, quum in hoc authores uarios esse animaduertimus queri potest: Respondeo ex nucleo fieri debere, pro ut hodie quoque fit, nam putamen ineptum admodum, ut ex eo oleum parari aut confici possit, est.

Sesaminum uero oleum, ex sesamo semine admodum paruo conficitur, quo hodie uniuersa Græcia maxime in cibo & lucernis utitur: post oleum autem ex oliuis confectum, sesaminum primas obtinet, corpora enim incrassat, semen genitale multiplicat, uocem clarificat, pectus lenit, & scirrhosos tumores inollificat. Est enim omnino medicum hoc oleum, in multis adhibitum oleorum compositionibus. Nucum uero oleum in multis

Glans unguentaria quid.

Oleum de ben contra splenis scirrhos ualet.

Sesaminum oleum.

Nucum oleum.

paratur regionibus, præcipue in Longobardia, Ethruria, Germania, & alijs uarijs locis, oleo oliuarum carentibus, cuius uice, illo præparando lu cernarum lumine præcipue utuntur: in usum uero medicamentorum raro oleum hoc uenit.

DE OLEO HYOSCYAMINO.

Græce, ὀλεον ὑοσκυαμινον, Latine, oleum hyoscyaminum, oleum Apollinaris herbæ, oleum Alterci herbæ: Hispanice, oleo de uelenbo: Lusitanice, azeite de me mendro: Italice, oglio di den te cauallino, oglio de hyoscyamo: Gallice, huyle de la Hanebas ne, ou du iusquame: Germanice, Öl von Bülsentraut.

Enarratio 35.

Oleum hyoscyaminū. OLEVM hyoscyaminū, ex hyoscyamo Apollinari siue alterco dicta herba, raro in officinis paratur, non sine errore tamen, quum multum po dagricis, & calidis affectionibus ualeat, contra phrenesin magno iuuamen to inungitur, non minus contra gonorrhœam, si renes eo illinantur, facit aurium acutissimos dolores curat, præsertim si cum castoreo uel croco in tus instilletur, item testiculorum & mammillarum dolores ac inflammati ones sedat, dentium dolores ore retentum mitigat, & pilorum regenerati onem prohibet, de quo plura libro 4.

DE OLEO DE GRANO CNIDIO

siue gnidio.

Græce, ὀλεον κνιδιον: Latine oleum de grano cnidio, oleum de grano gnidio, oleum de cocco gnidio, oleum de thimelæa: Hispanice, Lusitanice, olio de toruisco: Italice, oglio de pepe de monti.

Enarratio 36.

Granū cni dium, gni dium thy melæa idē. OLEVM de grano cnidio siue gnidio, oleum ex semine thimelææ con fectum est, nam chamelea mezercon est, ut 4. libro dicemus. Cæterum hoc oleum exoletum ab officinis est, nec a quoquam in ulla regione paratur, de quo plura quarto libro legito.

DE OLEO CNICINO.

Græce, ὀλεον κνικινον: Latine, oleum cnicinum, oleum è grano cnico, oleum è carthamo, oleum è croco hortulano: Hispanice,

olio de semiente de alacor, olio de semiente de papagaios: *Italice,*
 oglio de carthamo.

Enarratio. 37.

OLEVM cnicinum, è grano cnico, oleum de carthamo est, quod ex se- *Granium*
 mine eius id est croci hortulani paratur: Concinnatur uero uelut amygd- *cnicinum*
 linum, eo tamen calidius est, nam oleum hoc apertiuum est, & resolutiuū, *carthami*
 peçtoris remouet stricturnā, facillat anhelitum, medetur ictericis, sedat sto- *croci hore*
 machi dolorem & colli. *tulani,*
idem.

DE OLEO RAPHANINO.

Græce, ραφανίνιον: Latine oleum raphaninum, oleum è semine
 radiculae, oleum è semine raphani: *Hispanice,* olio de semiente
 de rauano: *Italice* oglio di semenze de radice: *Germanice,*
 Rettiichöl.

Enarratio. 38.

OLEVM è semine raphani, plebeis septentrionalibus admodum pro-
 tritum oleum est, tum in obsonijs, tum in lucernis, uelut Aegyptijs homi-
 nibus olim fuit, pulchram enim oleum hoc mulierum faciem reddit, & il- *Vomitum*
 lius à uento contractas emendat scabrities: nam & quibus à longa ualutu- *prorritas.*
 dine pediculi abundant, accomodatum est, præter cætera autem hanc ob-
 tinet excellentiam, quod uomitum leuiter admodum prorritet.

DE OLEO E NIGELLA.

Græce, νιγελίνιον: Latine oleum de nigella, oleum melan-
 thinum: *Hispanice,* olio de Axenuz: *Lusitanice,* olio de Ales-
 piure: *Italice* oglio de nigella.

Enarratio. 39.

MELAN thinum oleum, id est è grano nigella dicto, non paratur, si ta- *Melanthi*
 men pararetur easdem fere uires obtineret, quas sesaminum oleum. Est e- *um uera ni*
 nim melanthium longe aliud granum ab eo quod inter frumentum repe- *gella est.*
 ritur, ut suo dicemus loco.

DE OLEO SINAPINO:

Græce, σινάπινον: Latine oleum sinapinum, oleum è sinapi:
 h

Hispanice olio de mostaza de mostarda: *Italice* oglio de mostarda ouero de senape.

Textus quadragesimi Enarratio.

OLEVM sinapinum, in uniuersa Germania in maximo habetur usu, nec non in alijs regionibus quoq; paratur. Est enim oleum hoc maxime ad se trahens, proinde antiquissimis medetur doloribus.

DE OLEO MYRTINO.

Græce, ἐλαιον μυρτινῶν: *Latine*, oleum myrtinum, oleum myrteum: *Hispanice*, olio de arbaian, olio de mortinhos: *Italice* oglio de mirto.

Enarratio. 41.

Oleum
myrtinum
quomodo
parari de-
beat.

OLEVM myrtinum in omnibus officinis paratum reperitur, sed uti-
nam eo modo concinnatum quo Mesue suadet, cum oleo scilicet ompha-
cino, in balneo Mariæ: ut uero optimum paretur sic componi debet: accipe
myrtilorum recentium libram unam, succi myrtilorum libram mediam,
uini nigri styptici, id est austeri libras duas, olei omphacini libras tres,
omnia simul mixta in uas uitreum uel stanneum optime obturatum mit-
tantur, postea uas in balneo Mariæ reponatur, & lente per triduum ad ignē
ebulliat, postea uero per glo omnia expri mantur: cui expresso, fructibus si-
ue baccis tanquam inutilibus reiectis, nouas myrti baccas iterum optime
pistas addere est opus, & per triduum quoq; ut primo modo diximus, in
balneo Mariæ tractari debent: sic uero & tertia uice innouari debent. Sed
animaduertendum est, quod ultimo die quo hæc extrahere ab igne uoles,
uas os per aliquot horas apertum permittere debes, ut uini humiditas ex-
halet, & oleum purius maneat, sic enim concinnatum oleum hoc, multo
perfectius quam quod tempore Dioscoridis parabatur, deprehenditur: cre-
dereq; par est, si huius balnei artificium Dioscoridi notum fuisset, in eo om-

Oleū myr-
tinum fri-
gidum con-
stringens
est.

nia similia, olea pararet, non uero ad carbonum ignem. Est enim oleū hoc
constringens frigidum, proinde stomachum ualde roborat, sistit uomitū,
& uentris fluxum compefcit, nec minus contusiones sedat.

DE OLEO LAVRINO:

Græce, ἐλαιον λαυρινῶν: *Latine* oleum laurinum: *Hispanice*,
olio de laurel: *Italice*, oglio de bachelle de lauro, *Germanice*,
Lauröl.

Enarratio 42.

OLEVM laurinum, ex lauri baccis paratur, officinis triuiale, quod *Oleum laurinum.*
 utinam pharmacopolæ præpararent ac non ab alijs adulterinum ut ple-
 rumq; faciunt, acciperent, hoc uero calidum & apertiuum est, colicam affe-
 ctionem, & frigidos alui dolores, & stomachi, curat: non minus capitis,
 epatis, splenis, renum, matricis, neruorum, iuncturarum, uelut cæteros fri-
 gidos dolores mitigat, & lenit.

DE OLEO LENTISCINO.

Græce, *λαιον λευκον*: Latine, oleum lentiscinum: Hispanice, *Oleum len-
 tiscinum.*
 olio de lentisco, olio de mata: Lusitanice, olio de Arueira: Itali-
 ce, oglio del lentisco.

DE OLEO TEREBINTHINO.

Græce, *λαιον τερεβινθινον*: Latine oleum terebinthinum: Hispani-
 ce, olio del arbor de la termenthina: Italice, oglio de bachele del
 terebintho.

Enarratio 43.

OLEVM lintiscinum, ex baccis lentisci, in multis Italiæ locis paratur
 præcipue prope Senas ciuitatem, ubi ab ijs qui oleum hoc componunt, *Oleum len-
 tiscinum ui-
 sum acuit.*
 creditur, uisum multum acuere. Galenus uero libro quinto de compositi-
 one medicamentorum secundum locos, capite 9. Gingiuus ex inflammati-
 one dolentibus, optimum pharmacum (inquit) est oleum lentiscinum cali-
 ditate temperatum ore retentum, modo sit recens, nam uetustius tanto re-
 centiore peius est, quanto ætate antecellit: Imponatur autem in uasculum
*Lentiscinū
 temperate
 calidum est*
 in quo calefit lentiscinum, in aliud maius uas, quod aquam calidam multā
 completatur, maximopere itaq; inflammationi gingiuarum hoc condu-
 cit: nec uero minus etiam si iuxta quandam aliam partem, tum pelliculæ lin-
 guam ambientis tum succingentis totum os aliquis dolor ob inflamma-
 tionem oriatum, dolorem sedat lentiscinum, repellit enim citra molestiam,
 & absq; asperitate, quam pleraq; austerorū habent, discutitq; citra morda-
 citatē, cuius rei inflammatis præcipuus usus existit. Hæc Galenus. Ex qui-
 bus, ut obiter hoc attingamus, balneū Marię satis illum cognouisse liquet,
 quum uasculum paruum in magno aqua pleno immergendū suadet. Dio-
 scorides præterea, capite 77. huius uoluminis inquit: Fit præterea ex len-
 tisci semine, oleū, quod adstringendo est, his quæ adstringenda erunt præ-
*Galenus
 balneum
 Marię op-
 time nouit*
 h ij

Oleum terebinthinum.

cipue accommodatum, & quo hodierni nostri unguentarij Hispaniæ maxime utuntur pro inficiendis chirothecis seu manicis. Oleū terebinthinū ex baccis terebinthi arboris extrahitur, hodie uoce tantum notum, poterit tamen concinnari ex terebinthi resina, miras dotes possidens, quas multi opobalsamo tribuunt, inter quas præcipua habetur, contra omnes frigidas ægri tudines, & maxime neruorum. Verum Dioscorides in præsentiarum tradit oleum therebinthinum refrigerare: quod dubio procul absurdum esse uidetur, quum capite 78. huius primi libri, terebinthi fructum calfacienti uires habere tradat: Quamobrem crederem huic capiti, de quo agimus, uerbum hoc, & refrigerat, superadditum esse, quod animaduertens Manardus Ferrariensis, prima epistola octauilibrī suarum Episto. inquit: Quare magis probandus inuulgatus græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, sed præparatio tantum terebenthini olei docetur.

Verba huic textui Dioscorid. addita.

DE OLEO MASTICHINO.

Græce, ἰλασὺν μαστιχίνον. Latine, mastichinum, oleum ex resina lentisci: Hispanice, olio di almacigua: Italice, oglio di mastice: Germanice, Mastixöl.

Enarratio. 44.

PARATR oleum mastichinum ex resinalentisci, mastiche dicta, unde Dioscorides capite. 77. huius libri inquit: nascitur & ex lentisco resina, quæ ab arbore, lentiscina, à quibusdam uero mastiche appellatur. Cæterū hoc oleum in officinis hodie communissimum habetur, quod ut optimum sit, in balneo Mariæ, ut Mesue docet, parari debet. Est enim oleum hoc stypticum, pro inde stomachum roborat, aluum retinet, & uirtutem concoctricem, ac membra omnia lapsa & debilia confortat, olim uero in Chio insula, non procul à Constantinopoli ciuitate perfectissimum hoc concinnabatur oleum, nec mirum, quum hodie quoque ex insula illa tantum mastix in omnes orbis partes diuersatur.

Mastix ex Chio insula aduehitur.

DE VNGVENTORVM CONFECTIIONIBVS.

Enarratio. 45.

Oleum ab unguento VOCAT Dioscorides oleum, quod per se ex fructu uel semine, nulla alia admixta re extrahitur: unguentum uero, quod ex oleo componitur, & in eo uaria simplicia miscentur. At re uera, olea (si hoc nomen plurali-

ter flecteretur) quàm unguenta appellari merentur. Qua de re Galenus *in quibus lib. 2. de Facul. simpl. med. capite 27. inquit quum de rosaceo oleo loquitur, differat.* præstiterit fortassis ipsis etiam nominibus ea distinguere, quod ueteres fecisse constat, oleum etenim rosaceum nominare assolent, quod absq; odoramentis præparatum est, cui autem & horum aliquid inditum fuerit, nõ id etiam oleum, sed unguentum cognominant. Item libro 6. eiusdem uoluminis, capite de oleo, prope finem: ex dictis (inquit) cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuoce ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunq; id genus floribus, fructibus, geminis, folijs, in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodq; ubi unã cõ aromaticis præparantur, unguentum efficitur, nostra uero unguenta, longe aliter hodie, quàm tempore Dioscoridis parantur.

DE VNGVENTO SIVE OLEO ROSACEO.

Enarratio. 46.

SIVE enim hoc unguentum rosaceum, siue oleum rosaceum dicatur, longe tamen aliter in officinis nostris ad Mesues mentem præparatur. Vnguentum uero rosaceum plurimum ualet pro inflammationibus arcendis, repercutit enim materiam, sedat dolores, febricitantium capitibus, & eorum renibus, magno iuuamento inungitur, refrigerat ardentis febres, epar, & stomachum. Oleum uero rosaceum, absolute rosaceum, siue completum dictum, & cum additione immaturum siue omphacinum paratur ubiq; nec enim communem modum parandi Dioscorides præteriuuit, quum dicat, quidam solas rosas tantum detractis unguibus in solatas ponere unciarum sex in olei sextarium demergunt, demissasq; in eo diebus octo madere sinunt, mox quadraginta diebus tertia rosarum adiectione in solatas sic reponunt, & seruant. De hoc uero rosaceo oleo locutus est Galenus. 2. libro de Facul. simpl. medic. capite 27. quum dicat: oleum rosaceum easdem uel similes uires obtinet, quas succus rosarum: Omphacinum autem oleum rosaceum ex nondum completis rosis, & oleo ex oleis nondum maturis extracto conficitur, non solum ad Solem, sed etiam in balneo Mariæ: Hoc enim frigidius est, quàm absolute rosaceum dictum: uulneribus enim capitis accommodatissimum est, & prohibens inflammationes.

DE OLEO ELATINO.

Græce, ἑλάτινον ἔλαιον, ἰνὴν παλάμη: Latine, oleum elatinon, unguentum elatinum, unguentum è crotice palmæ: Hispanice, unguento de cortexas de palmito: Italice, oglio de cephalione.

Enarratio. 47.

VNGVENTVM elatinum olim parabatur, nunc uero omissum est, paratur uero ex recentibus palmulis quibusdam, quas græci, *ινίραλοι* uel *ινράλοι* appellant, nos uero palmitem uel palmitum dicimus fructum stomacho admodum gratum, multum genitalis seminis creantem, qua de causa à nobilibus, in maximo pretio habetur, de quo capite suo, hoc est, de elate multa uidere est.

DE OLEO MELINO.

Græce, *μείλιον*: Latine, oleum melinum, oleum ex malis cotoanis, oleum de malis citonijs, uel cidonijs: Hispanice, olio de membrilhos, de marmelos: Italice, oglio de mele codogni, uel cotoagne, Germanice, quittenöl.

Enarratio. 48.

PARA tur hodie in officinis, oleum melinum, id est ex citonijs, non illa tamen arte qua prisci usi sunt, sed hac potius sequenti. B. citoniorum incisorum cum cortice non exacte ad maturitatem uenientium, succi eorum añ. libram unam, olei omphacini libras duas, omnia in uas uitreum mittantur, & quindecim diebus soli exponantur, deinde uero in balneo, Mariæ coquantur per sex horas, postea uero permutentur citonia, & coque, prout primo fecisti, bis uel ter, quousque oleum purum maneat. Est enim oleum hoc mirum contra stomachi debilitatem, nam uomitum & uentris fluxum arcet, sistit sudorem, corroborat neruos, concoctricem uirtutem uiuificat, & appetentiam incitat.

DE OLEO OENANTHINO.

Græce, *αιθέριον*: Latine, oleum oenanthinum, oleum ex flore labruscæ, id est uitis syluestris: Hispanice, olio de flor de uid montisina, az eite de flor de uuas labruscas: Italice, oglio de i fiori de la labrusca.

Enarratio. 49.

Ampelos
agria duplex.

AMPE los Agria, dupliciter à Dioscoride describitur, uno modo folio hortensis solani, quarto libro, quæ & si uitis syluestris dicatur, herba tamen est, dicitur tamen uitis, ob fructum quem emittit racemosum. Alio

uero modo libro quinto, de cuius floribus oleum ad præsens paratur. *Dioscorides* Flores la-
cuntur uero flores labruscæ, *sinobus*, qui in officinis quotannis seruantur, & *bruscæ œa*
in multis adhibentur compositionibus, ex quibus oleum hoc facile parari *nanthe est*,
posset, nec alio modo quàm a Dioscoride edocto: An uero cœnanthe, fili-
pendula herba sit, ut Brunfelsius dixit, suo dicemus loco.

DE OLEO FOENIGRÆCI.

Græce, *φένικρον*: *Latine*, *telinum*, oleum de fœnogræco: *His-*
spanice, *olio de alholuas*, *de alfornas*: *Italice* *oglio del fiengræ-*
co.

Enarratio. 50.

OLEVM è fœnogræco non habetur in officinis: Author tamen maio- *Author lu-*
ris luminaris ex mente Rasis illud parat, in quo uncias octo elaterij miscet, *minaris*
quanquam in aliquibus exemplaribus non uncias sed libras falso tamen *maioris e-*
legimus. *mendatur.*

DE OLEO SAMPŒUCHINO.

Græce, *σαμψύχινον*: *Latine*, *oleum sampsuchinum*, oleum ex
sampsucho, oleum ex amaraco: *Hispanice*, *olio de almoradux*,
azeite de axedrea: *Lusitani ce* *azeite de manyarona*: *Italice* *og-*
lio di persa, *oglio de maiorana*.

Enarratio. 51.

ET si apud Theophrastum, & Plinium, nonnullosq; alios celebres ui- *Sampsu-*
ros, sampsuchus, eadem cum amaraco siue maiorana herba sit: apud Dio- *chus ama-*
scoridem tamen & Galenum, ac Paulum Aeginetam, multum inter se dif- *racus.*
ferunt, quum sampsuchus maiorana herba, hodie in fœtilibus, & uasculis *Maiorana*
reposita ad fenestras, pro delitijs habitafit: Amaracus uero parthenium est, *apud*
quæ an matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro: Hæc uero animad- *Plin. idem.*
uertens inter utranq; differentiam Galenus ac Paulus, diuersa capita, tan-
quam de rebus diuersis fecerunt, uidelicet, de sampsucho & amaraco, quæ
prius noscens Dioscorides uigilantissimus, oleum de sampsuchinum, ab o- *Amaracus*
leo amaracino, tanquam rem diuersam distinxit: ut cap. 60. uidere est: nam *Galenus &*
amaracus Galeni & Pauli, proculdubio apud Dioscoridem parthenium *Pauli, a-*
est, ut 3. lib. facile quis comprehendere poterit, quum ibi parthenium ama- *pud Dio sco-*
racum esse dicat. Qui uero amaracum Galeni et Pauli, marum Dioscoridis *ridè parthe-*
esse opinantur, miro modo cecutiit, quum & si uerum sit, quod Galenus *niū est.*

& Paulus, in libris de Facultatibus simpl. medica. de maro nullam faciunt mentionem, non proinde amaracum illorum, Dioscoridis marum, ob nomen uicinitatem esse, dicere debent: & eo magis, quia Galenus libris de Antidotis & amaraci, & mari, tanquam rerum diuerfarum meminit: quare Mathiolus Senensis si hæc animaduertisset, non sic facile cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset: si quis uero locum Galeni legere cupuerit, legat primo libro de Antidotis in enarratione antidoti hedychroi, quæ uerba hic consulto prætermittimus: Nam tertio libro capite de maro ea subscribemus.

Mathiolus
in distin-
guendo ne-
gligens.

DE OLEO OCIMINO.

Ociminū.

Græce, ^{ὄκίμινον} *Latine, ocimum oleum, oleum de ocimo, oleum de basiliconis folijs: Hispanice, olio de aluahaqua, de alfauaqua: Italice oglio de basilico herba.*

Enarratio. 52.

OCIMI num oleum, ab ocimo siue basilico dicta herba olim conficiebatur, nunc uero in usu non est.

DE ABROTONINO OLEO.

Græce, ^{ἀβρότοννον} *Latine, abrotoninum oleum: Hispanice, olio de hierua lombriguera, azeite de abrotano: Italice oglio de abrotano.*

Enarratio. 53.

ABROTONINUM oleum priuatim ab aliquibus paratur contra uentris lumbricos: qua de causa abrotanum apud Hispanos herba lumbricorum appellatur.

Abrotoni-
num.

DE OLEO ANETHINO.

Græce, ^{ἀνήθιον} *Latine, anethinum oleum: Hispanice, azeite de eneldo, azeite de endros: Italice oglio de anetho, Germanice, Dillensöl.*

Enarratio. 54.

OFFICI cinis frequens habetur oleum anethi, cuius usus continuus ad sedandos dolores est: aperit namque poros, rare facit apostemata, curat tumores & scirrhos resoluit, mitigat quoque febrium rigores, & sudorem euocat,

in clysterijs quoq; contra colicas affectiones, tanquam uentositatis carminatiuum utiliter adhibetur, est enim primo ordine calidum.

Oleum Anethinum primo ordine calidum.

DE OLEO LILINO.

Græce, *Σάκκον κίρινον*. Latine, *Susinum oleum, oleum lilinum, oleum lirinum, oleum liliorum alborum*: Hispanice, *olio de acuzcenas, olio de lirio blanquo*: Italice, *oglio de giglio bianco*: Germanice, *weiß Gilgen öl*.

Enarratio 55.

OLEVM lilinum, id est ex lilio albo paratum, eo quotidie utimur precipue contra mulierum ægitudines, sedat enim frigidos pectoris dolores, renum & matricis, curat colicos dolores à frigiditate ortos: Maturatiuum est, & resolutiuum: ac inde calidum: Habetur uero simplex, & compositum, simplex ex oleo & liliorum alborum floribus concinnatum: Compositum uero, prout Dioscorides imperat.

Oleum lilinum.

DE OLEO NARCISSINO.

Græce, *Ναρκισσίνον*. Latine *oleum narcissinum, oleum ex narcisso*: Hispanice *olio de narcisso frol*: Italice, *oglio de narcisso*.

Enarratio 56.

EX floribus narcissi, oleum narcissinum conficitur, est enim narcissus lilij quoddam genus, nonnunquam flores purpureos habens, aliquando uero uirides, quandoq; uero albos, ut in Italiæ hortis frequentissime cernitur, qua de causa facillime oleum parari poterit: quanquam Plinius libro decimo tertio capite primo, dicat suo tempore illius componendi usum perditum fuisse ac omissum.

Narcissus uarius.

DE OLEO CROCINO.

Græce, *κρίνον*. Latine *oleum crocinum*: Hispanice, *olio de acafran*: Italice, *oglio de zaffarano*.

Enarratio 57.

OLEVM crocinum, ex croco facile parari potest.

DE OLEO LIGVSTRINO.

Græce, *κίωπιον*. Latine, *oleum Cyprinum, oleum ligustrinū, oleum de alcanā*: Hispanice, *olio de albena, de alfena*: Italice,

oglio de guistrico, ooglio de oliueto, ooglio de chanbrossene, de cas
 prarodano.

Oleum de
 Alkana,

Enarratio 58.

OLEVM Cyprinum siue ligustrinum dictum, Mauritanorum oleum
 de Alkana est, quod in nonnullis Hispaniæ officinis paratum reperitur: eo
 uero Mauritani præcipue pro tingēdis crinibus, et caudis equorū utuntur.

DE OLEO IRINO.

Græce, *ἰρινον*: Latine, *irinum oleum*, oleum è radice iridis,
 oleum ireos: Hispanice, *olio de lirio cardeno*, *olio de lirio de co
 lor de cielo*: Italice, *oglio de giglio celeste*.

Enarratio 59.

Oleum iri
 num.

QUANQVAM in præsentī Dioscorides subtriceat, quam nam iridis
 partem pro componendo oleo irino accipere debeamus, facile tamē quis
 intelligere poterit, quum nouerit ille radicem huius herbæ partem præci-
 puam esse, utpote odoram: flores uero ut grauius olētes dimittendi sunt:
 itaq; radix tantum pro irino hoc conficiendo oleo accipi debet: cæterum
 oleum hoc in maximo medendi usu est, quod resoluit, attenuat, maturat, fa-
 cilitat sputum & anhelitum, sedat tussim, & frigidos dolores epatis, sple-
 nis, & maxime matricis curat, resoluit dura apostemata, emollit durities,
 confert spasmo, iuncturarum dolori, ac aurium, & narium foetori, unice
 autem elcaras relictas à candente ferramento delet, quod unum chirurgi-
 cis notum esse uellem. Est præterea Elis ciuitas & regio Achaia, ut Ptole-
 mæo placet, non uero Arcadia, ut multi falso sentur.

Elis, ciui-
 tas Achaia

DE GLEVCINO SIVE MÛSTEO.

Enarratio 60.

SIC hoc modo oleum siue unguentum hoc confectum, simplex Dio-
 scorides appellat, ad differentiã compositi, quod Columella capite quin-
 quagesimo libri decimitertij describit, in quo multa & præclara aromata,
 simpliciaq; odorifera sunt. Vnde illud quoq; non nisi calfaciendi uires pos-
 sibile credendum est, quod propter Plinium dictum uellem, qui lib. 13. cap.
 4. aperte inquit, gleucinum in frigidandi & constringendi uires habere, un-
 de credendum est, uel quod Plinius longe aliam descriptionem huius olei
 nouerit, ab ea quam Columella describit, & Dioscorides in præsentī do-
 cet, uel potius quod in eius signanda natura omnino errauerit, quod sane
 uerissimilius uidetur, quum capite 7. libri 15. fere cum Dioscoride loquitur

Plinius er-
 rat.

dicens, gleucino mustum incoquitur, uapore lento, ab alijs sine igne, circundatis uinaceis diebus uiginti duobus, bis singulis permixtum, quæ proculdubio eadem cum Dioscoride in præsentî uidentur, ut omnino iudicare sit Plinium in describenda gleucini temperatura errasse, quum calfacienti uires possideat, non uero (ut ille inquit) infrigidandi constringendi quæ. Attamen neglectum minimè quæ in usu hoc oleum est.

Gleucini
calfacit.

DE AMARACINO.

Græce, *Αμαρακίνιον*: *Latine*, *amaracinum oleum*, *olium è parthenio*, *oleum de cotula foetida*: *Hispanice*, *olio de magarca*: *Italice*, *oglio de bruza culo*.

Enarratio 61.

AMARACINVM oleum, non quidem ex Sampsuco maiorana ut di Parthenium ximus conficitur, sed ex parthenio potius herba; Est enim parthenium ut libro tertio uidere est, non quidem matricaria: sed potius herba quædam camomillæ perfimilis horridi & tetri odoris, ob quem cotulæ foetidæ nomen meruit.

amaracus
est apud
Diosco.
Cotula foetida parthenium est.

DE MEGALIO.

Græce, *μεγαλίον*: *Latine*, *megalinum oleum*.

Enarratio 62.

MEGALINVM oleum exoletum nunc, sicut etiam Dioscoridis tempore est.

DE HEDYCHROO.

Græce, *ἡδύχρον*: *Latine*, *hedychroum*, *hedychrum*.

Enarratio 63.

HEDYCHROVM, uel hedychrum, à coloris hilaritate dictum, idem cum amaracino, ut testatur Hermolaus Barbarus, esse uidetur, nisi quod nomen hoc proprie habet in eo, ubi præstantissimum olim præparabatur: Galenus libro primo de Antidotis, hedychroi compositionem uel potius pastillos describit, theriacam adornantes, unde Medicus sui temporis Romæ ex illis, qui antidotum theriacem præparare non uiderunt, exscriptura confectionem eius aggredi ausus, quærebat apud unguentarios hedychroon, putans herbam esse, aut aliquod tale simplex medicamentum, quod hodie quoque multis simile euenire uidemus & audimus, compositionem uero hedychroi à Galeno ibidem inscripta ita habet.

Hedychroi
compositio.

Hedychroi uult magma, mari binas sibi drachmas,
Aequales & amaraci habens, asari: aspalathi quæ.

Et iunci teretis, calami qui suavis odore est,
 Phu ponti, ligni & succi, quem balsamon edit,
 Tres sunt drachmæ, totidem costi cinamomi,
 Myrrha sex alias misces, folij malabathri,
 Indorum nardi, flauiq; croci insuper æquas,
 Quin etiam castiæ totidem, sed pondus amomi
 Sume duplum, drachmam Chia sed mastice habebit,
 Hæc etenim debent conspergi cuncta salerno.

Theriaca Hanc uero compositionem Arabes, andacaron corrupta uoce appellant:
falsa ab A aliq; uero diacoralium, cuius ut nomen, ita quoq; medicamenta & eorum
rabilibus pa pondera peruertunt. Quibus de causis, ab illis theriaca falsa, et omnino cor
rabatur. rupta parabatur.

DE METOPIO.

Græce, μωπίου: Latine, metopium, compositio ex galbano.

Enarratio. 64.

Metopium MET Opium à galbani ligno denominationem sibi uendicat, quod
Galbani li lignum metopium dicitur, ex eo chalbanum siue galbanum desudat, gum
gnum est. mi hodie myropolis frequens, unguentum uero paratum non habetur.

DE MENDESII COMPOSITIONE.

Enarratio. 65.

MENDESII compositio, ea in regione Aegypti ubi Mendes, id est caper
 colitur, præparatur.

DE STACTE.

Græce, σακτι: Latine, stacte, gutta, pinguisimus flos myrrhæ:
Hispanice, storaque liquida: Italice, storace liquida.

Enarratio. 66.

Stacte STACTAE pinguedo recentis myrrhæ tussæ, exiguaq; aqua contusæ,
storaque liqui & postea prelo expressa est, quæ hodie omnium uotis Serapionem imitan
da est. tium storaque liquida est, Qua odoratissima preciosissimaq; ad paranda po
 ma odorifera & suffitus, unguentarij passim utuntur: apud uero Psalmi
 stam, ut multi putant, psalmo 44 gutta, siue lachrima nominatur, quæ legi
 tur: propterea unxit te deus, deus tuus oleo lëtitie, præ consortibus tuis,
 myrrha & gutta & castia. At reuera textus Dauidicus non ita habet, ut He
 braica ueritas indicat, quæ sic habet.

Textus
Dauidicus
emenda-
tur:

אהבת צדק והשוא רשע על כן משחר אלהים
אלהך שמן ששון מחבורתו מר ואהלות קציעות כל בגדותיך.

Quæ ita ad uerbum Munsterus Germanus, uir hac nostra ætate doctissimus, & linguarū multarum peritissimus uertit, psalmo 45. sponsis dicato, dicens: dilexisti iustitiam & odisti impietatem, propterea unxit te deus, deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus, Myrrham, Aloen, & keziam (redolent) omnia uestimēta tua, hæctenus Munsteri interpretatio: in qua mea sententia optime uerbum (redolent) suppleat, & ex ea satis constat, quàm inepte personatus ille & non uerè Hieronymus, quisq; ille fuerit, guttam pro ahalod, interpretatus fuerit, quū uox ipsa clamat ahalod agallochum Græcorum esse, Romanorum uero lignum aloes: unde Munsterus emen-

Munsterus
Germanus
errat.

DE CINNAMOMINO.

Græce, *κινναμωμίνον*: Latine, *oleum de cinnamomo*: Hispanice, *azeite de canella*: Italice, *oglio de cinnamomo*.

Enarratio. 67.

VNGVEN tum cinnamominum, olim ad prodigium usq; in pretio *Cinnamo-*
habitum nunc uero optimum parari poterit, quia cinnamomi ueri copia *minum un-*
nobis maxime suppetit. *guentum.*

DE NARDINO.

Enarratio. 68.

NARDinum sine spicatum oleum aut unguentum, olim sceminis Ro- *Vera spica*
manis, & præcipue diuitibus familiare, nunc uero in officinis, nardinum *nardo abū*
dictum oleum paratur, an uerum dubito: fieri tamen uerum potest, quia *damus.*

spica nardi uera abundamus, ut suo proprio diximus capite.

DE MALABATHRINO.

Enarratio. 69.

Malabathrinum, siue foliatum oleum, sic dictum quia ex malabathro, seu malabethro, folio Indico, dicto, concinnetur, exoleum est: In India tamen Lusitani facillime illud conficere possent, & ad nos mittere, quia malabathro frequentissime utuntur, bethrum appellantes, nomine antiquissimo patrio hucusque reseruato, ut suo diximus capite, At uerum malabathrum habemus. hodie nos habere, ex India delatum, uerum est.

DE IASMINO.

Græce, *ιασμινον*. Latine, *iasminum*, *iasmininum oleum*, *oleum sambacinum*, *oleum de zambac*: Hispanice, *azeite de yasmin*: Italice, *oglio de gelsemino*.

Enarratio. 70.

FAMA tantum & aliorum relatione iasminum cognouit Dioscorides ut quisquis mediocriter eruditus, illius uerba penitus animaduertens, inueniet. Quum in Perside redolentes flores, Persica uoce, *iasme*, uel *iosme*, quasi odoraria uiolam dicas, nominatos, reperiri dicat: ex quibus unguentum suauissimum concinnabatur, iasminum dictum, quo Persæ scetorem animæ & corporis, multitudine ciborum et ebrietate natū, sum mouebant, Si enim frutex illi obuius aut cognitus fuisset, proculdubio non silentio eū præteriret, Sed ut sui est moris, deliniaret: at quū tantū aliorum relatione acceperit, apud Persas ex flore iosmin nominato. Unguentum quo uirus & scetor, ob nimia et uaria cibaria contractus, depellitur, præparabatur, factum est, de eo ut per transennam tantum sermonē fecerit. Est uero iasmin, frutex hortis familiarissimus, qui non ita pridem ē Perside in Europam transportatus fuit. Attollitur enim procero sambuci caudice: sed inde uiti cosos, frequentes, & prælongos emittit ramulos, topiario operi maxime deferuientes, adeo ut hodie pro cooperiendis topiarijs hortorum fornicibus, et testudinatis turruculis, aut concameratis sinibus, ea maxime utatur. Inest enim illi folium angustū, in obtusum mucronem turbinatū, ex uiridi nigricans, flos candidus maxime suauitatis et fragrantie, quam obrē & præcipue commendationis, quāuis & luteus hic Ferraria: imò per uniuersam Italias hodie in hortis, pro delitijs, non minoris odoris habeatur: in Babylo nico quoque agro, & cærulei coloris, ut multi tradunt, frequens reperitur.

Iasmin
quid.

Iasmin fr-
tex, & lu-
teos flores
producit.

Vocant enim Mauritaniae classis medici, iasminum zambachum, & eius oleum zambachinum, quod calfaciendi resiccandique vires habet, praecipue quod ex albo praeparatur. At Serapio capite de Zambach, ex mente Mesue calidum in principio secundi gradus esse inquit, conferreque humiditatibus, et phlegmati falso, & senibus, ac doloribus a pituita ortis affirmat: Si quis tamen biliosus, calidam temperaturam habens hos flores plus iusto olfecerit, uerendum, ne in sanguinis fluorem e naribus incurrat. Verum qui iasminum leucanthemum esse contendunt miro modo caecutiunt, ueluti illi qui pelicenum apud Plinium esse augurabantur. Ex dictis igitur satis liquet, uiolaceum oleum, longe aliud esse, ab hoc iasminino dicto, ac inde Mathiolus Senensem perperam in hac re sensisse. Porro Pandectarius, ne ab ista chorea eliminetur, per iasminum, rosam moschatam Damascenam dictam intelligi, prope finem suarum pandectarum uult, cuius opinio nem Ioan. Sinapius Germanus uir uaria eruditione praeditus, tanquam ueram, quum mecum de hac re differeret, affirmabat.

Mathiolus
perperam
sensit.

Sinapius
Germanus
uir doctus.

DE MYRRHA.

Graece, ^{μύρρα}: Latine, myrrha, myrrha troglodytica, belzuinum amygdalinum, belzuinum candicans: Hispanice, mengiuim almendrado, mengiuim de almendras.

SECUNDA MYRRHA CAUCALIS.

Caucalis, myrrha uulgaris, officinarum myrrha, uulgo myrrha.

TERTIA MYRRHA MINEA.

Minea myrrha, gummi mineum: Hispanice, anime negro.

Enarratio. 71.

DIMINVTAM hic derelinquit historiam Dioscorides arboris ferentis myrrham, quam Plinius capite 15. libri duodecimi compleuit, dicens: Est arbori, altitudo ad quinque cubita, nec sine spina, caudice duro & intorto, crassiore quam thuris, & ab radice etiam quam reliqua sui parte, Corticem leuem similemque unedoni, scabrum alij spinosumque dixere, folium oliuae, uerum crispus & aculeatum, Haec Plinius. Desluit igitur lachryma ex hac arbore incisa, quae myrrha dicitur. Aliquando tamen in trunco ipsius arboris, lachryma ipsa concreuit. Quae omnibus praestantior est troglodytica, hodie apud Lusitanos simul & reliquos Hispanos, in officinis,

Arbor
Myrrha
qualis.

Optima
myrrha bel

zuinum a= sub nomine belzuini amygdalini, reperta lachryma leuis subnigra undiq; amygdalinū sibi concolor, fragilis, quæ contracta, album quid unguis humanos, uel est.

Belzuinū ad boninas. proprie belzuinum bonum, siue ut illi dicunt, à boninas, differentiam pōnant, de quo capite de laſerpitio sermo agitur. Verum inest huic de qua agimus lachryma, myrrha troglodytica dicta, quam Hispani belzuinum amygdalinum ut dixi uocant, sapor amarus, odor uero bonus, sed ita acer & uehemens ac intensus, ut omnes assidentes, quum ex ea suffitiones fiunt, in sternutamenta prorumpant, qua de causa, indies magis ab Hispanis deſpicitur, delicatioribus odorem abundantem. Hunc odorem considerans Dioscorides, grauem odorem myrrham habere dixit: Galenus uero libro 1. de Antidotis, eam gratissimi odoris esse tradit, quem ita esse deprehendimus intensiorem tamen, sed animaduertendum, quod Galenus ibidem à Dioscoride discrepat, quia myrrham Mineam, à regione in qua nascitur, sic dictam, præstantissimam facit, quam tamen Dioscorides, ut improbam & cæteris myrrhæ speciebus peiorem derelinquit, Hanc uero lachrymam belzuinum amygdalinum dictum, raro aut nunquam Italia uident, qua de causa non mirum est, si Manardus uir diligentissimus lib. 6. suarum epistolarum dixerit, non solum optima, sed etiam bona myrrha caremus: ex hac uero myrrhæ specie tractæ præcipue conficitur, destillatur cum colore tum odore & sapore illi maxime conueniens. Cæterum uulgata & cōmunis myrrha, Dioscoridis caucalis est, arida, colore nigro, & uelut ab igne torrida, quæ ex India quoq; præcipue insula Farico dicta ad nos adfertur. Hanc uero falso nonnulli bdellium apud Dioscoridem esse contendunt: Non hic tamen præteribo, quin admoneam id quod Gal. lib. 1. de Antidotis scriptum reliquit: scilicet quod suo tempore myrrha adulterabatur succo arboris calpasi dictæ, unde succus iste opocalpasus dicitur, omnino uenenosus, & uitæ humanæ aduersus, ut hac sua historia indicat sic dicens: At opocalpasus lethale est, multosq; forte fortuna nostris tēporibus propter inscitiam myrrhæ, quæ opocalpasus habebat interisse nouimus, &c. Quæ uero hæc arbor calpasus dicta sit, aut eius succus, non opus est scire, quum uenenosa, & humano generi inimica sit: Plinius uero eam opocarpatum appellat. Myrrha uero Minea, uel Aminea dicta, hodie quoq; in Lusitania, et uniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, ut capite de canamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, albū & nigrum: Nam album canamū esse, ex Brisoto didicimus: nigrū uero, Minea hæc Dioscoridis myrrha est, quæ ex proceris arboribus

Conciliatio inter Galenū & Dioscoridem.

Myrrham uerā Italia raro uidit. Communis myrrha caucalis Dioscoridis est.

Opocalpasus Plinius opocarpatum appellat. Anijmum duplex, album & nigrum.

decidit, nullo cogente artifice, aut uulnere in arbore facto. An uero Minæ hæc regio, Mina hodie dicta regi Lusitanæ parens, sit, cosmographis inquirendum relinquo: Scio enim in hac regione anijmum optimum quodque reperiri, à qua quotannis Lusitanij nostri, in Portugalliam adferunt. Galenus uero, Minæam ut diximus myrrham, inter cæteras species præcipuam collocauit, qua de causa, in illo textu libri de Antidotis, aut in hoc Dioscoridis mendam esse suspicor quum Dioscoridi ex diametro contra dicat, calidum enim hoc gummi est, odoriferum, suffitionibus adaptatum quo capitis præcipue dolores frigidi propulsantur.

Bœotica uero myrrha, uocetantum nobis nota est: ne tandem ordinē prætermittamus Gal. de myrrhæ uiribus & dotibus, ita prosequitur, lib. 8. de Fac. simpl. medicam. dicens: smyrna secundi est ordinis calfacientiū & exiccantium, unde capitis uulnera glutinat, inest illi amaritudo non exigua, qua foetum & lumbricos enecat, eijcitq: Habet etiam & abstergendi uim moderatam, quare ocularibus miscetur medicamentis, & ijs quæ ad ueterem tussim atq; anhelationem administrantur, myrrha uero Bœotica, uim habet calfaciendi, fundendi & emolliendi.

Bœotica

myrrha.

Myrrha ca

lida & sic

ca est in se

cundo ordi

ne.

DE STYRACE.

Græce, ^{στύραξ}: Latine, styrax, storax calamita: Hispanice, storaque: Italice, storace, storace calamita.

Enarratio 72.

STYRAX, communiter in officinis storax calamita dicitur, cui calamitæ inditum cognomen est, ex Galeno libro de Antidotis, ubi examinans ille simplicia theriacam adornantia, styracem è Pamphilia in calamis aduectum, tanquam meliorem laudat, unde calamita dictus est, quo fit ut medici nostri temporis, quum Styracem bonum in compositionibus inijciendum cupiunt, styracem calamitam describunt, nec sane immerito, quum eo loco Galenus, styracem istum calamitam, cæteros styrares ita superare uiribus tradat, ac uinum optimum falernum cætera uilia uina in tabernis prostantia superat: ita enim Galenus, ne eius desideres uerba, inquit: styracem constat inijciendū esse, qui in arundinibus ex Pamphilia affertur, qui que paucissimis gignitur, & tãto discrimine, à copioso hoc styrace euariatur, quanto falernum uiaum ab eo quod in tabernis uenundatur: attamen ex ipsius genere capere oportet, pallidissimum: constat autē & odore hunc esse ualentissimum, & gustu nihilo minus. hæcenus Galeni uerba: ob quæ Manardus Ferrariensis credidit textum istum Dioscoridis, mutilum esse, & uice catabalites, legendum esse, calamites: qui mea sententiâ, fallitur, sis fallitur.

Styrax uero
de calamita
ta dictus.Styrax cae
lamita op
timus est.Manardus
Ferrariensis
sis fallitur.

quum Gabalites ut Marcellus optime interpretatus est, ad Plinij mentem legi debeat, non uero carabalites, uel calamites: sic enim Plinius lib. 12. cap. 25. inquit: Proxima Iudææ, Syria supra Phœnicem styracem gignit, circa Gabala, & Maratuca, & Casium Seleucium montem, uerbum enim illud gabala nobis annotandum uenit, unde Gabalites merito apud Dioscoridem legitur, in quam quoque lectionem eunt uiri multiplici eruditione præditi, Hermolaus Barbarus, & Ruellius Gallus. At Plinius, eodem quoque loco præter styracem antelaudatum, illum quoque optimum facit, qui ex Pifidia, Sidone & Cypro affertur: nam Cretensem ut improbū dimittit, Imò rationem reddit, cur styrax fere continuo purulentus reperiatur: quia (ut ait) in eo pennati uermiculi circa Canis ortū aduolant, & illum rodentes, in scobem uertunt, adulteratur uero styrax, cedri resina, gummi Arabico, melle & amygdalis amaris: at nostris temporibus, syncerus, purus, ex Zana apud Indos insula, styrax portatur, qui inter suauissima ac pretiosissima odora menta habetur.

Styrax cur purulentus reperiatur
Styrax optimus ex Zana Indiae insula portatur.

DE BDELLIO.

Græce, ^{Βδέλλιον} Latine, bdellium, Vulgo bdellio goma.

Enarratio 73.

BDELLIUM gummi officinis triuiale est, quo maxime pro laxandis atque emolliendis tumoribus utimur, raro tamen bonum & sincerum quale à Dioscoride describitur, habetur: scilicet, pingue, amarum, translucidum, taurino glutini simile, & nescio quid album, ungui humano perfimile habens, quod quum incenditur odorem ex se mittit, falso enim opinantur, qui uulgatam myrrham, Dioscoridis bdellium esse dixerunt, quum multum inter se dubio procul differat, si quis uero bono caruerit bdellio, Galeni consilio in suis Succedaneis, eius loco arborum muscho utatur. Ceterum, bdellium hodie non Scythicum, aut Arabicum myropolæ appellant, sed Iudaicum potius, sub cuius nomine Serapio libro suorum simplicium, de eo mentionem facit, eadem illi tribuendo, quæ Dioscorides huic suo tribuit, unde bdellium Iudaicum Serapionis idem cum bdellio Dioscoridis esse, certum est. Aliud uero bdellium Serapio describit, quod ex Mecha bdellium appellat, nasci quoque in quibusdam cubitalibus palmis, ciphilionibus dicitur, tradit, quas Hispani pro uictus usu habent, easque sua uoce palmites, siue palmitos, uocant. De quibus capite de palmis multa dicemus. Galenus uero bdellij facultates describens, ita inquit, lib. 6. de Facult. simpl. medic. bdellium quod Scythicum nominant, estque acrius & resinofus, emollientis admodum & efficacis uirtutis est. Arabicum autem quod

Bdellium optimum.
Myrrha uulgaris non est bdellium.
Muschus arborum pro bdellio.
Bdellium Iudaicum uerum est.
Bdellium exciphilionibus.
Bdellij temperata.

splendidus est, magis quam emollientia exiccat, uideturq; in potu sumptū
calculos renum frangere, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus,
præterea laterum dolores, rupturasq; sanare.

DE THVRE.

Græce, ^{libanus}: Latine, *libanus*, thus: Hispanice, *Italice*, in
censo, Teuthonice, *Weirauch*.

Enarratio 74.

THVS officinis notissimum, cuius duo præcipua genera nominantur, *Thuris*
masculum & foemina: est enim masculum quod sic à specie testium uocant, *duo genera*
mammosum cum hærente lachryma priore consequuta. Deprehenditur
autem uerum thus, quia facile accenditur ad ignem, nec ex eo cinis relin-
quitur aliquis: olim ex Arabia præcipue aduehebatur, nunc uero ex regio-
ne Seyr apud Indos cognominata ad nos portatur. Est uero maximus eius *Thuris usus*
usus in lustrandis mortuorum cadaueribus, & mirum dictu, ut hic mos
per omnes ætates, inter omnes fere gentes & religiones inoleuerit. Sed ma-
gna inter authores disputatio est, qualis thurifera hæc arbor sit, nec adhuc,
quod scio inter illos est decisum, quare hac in parte lectorem ad Theophras-
tum amandabimus, & eius interpretem Plinium, illum 4. capite libri no-
ni, hunc uero capite 13. lib. duodecimi, in quo, ut obiter hoc admonemus,
legi debet. CCC. non uero. MMM. De thuris uero uiribus, ex Galeno, se-
quenti capite legito.

DE THVRIS CORTICE.

Græce, ^{κορυμβος}: Latine, *cortex thuris*, *corticofum thus*.

Enarratio 75.

CORTE X thuris, siue corticofum thus, lachryma thuris crustæ con-
iuncta dicitur, quæ constringendi ac exiccandi uires potentiores, quã thus
habet, unde Marcellum Virgilium in hac re nõ recte sensisse dicendum est,
quum dicat, quod in cortice thuris laudatur, thus est. De thure uero, ac eius
us cortice, ita Galenus libro septimo huic negotio dicato, tradit, dicens: li-
banotus, exalfacit secundo ordine, desiccatur primo, habet quoq; astrictio-
nem pusillam, cortex eius euidenter astringit, desiccaturq; in secundo ordine, *Thus calfa*
est autem crassiorum partium quam thus, & minimum acrimoniæ possi- *cit secundo*
det, quare in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis eo uti- *ordine, de-*
mur: Ramus eius, sicciore & calidioris est facultatis quam ipsum thus, a- *siccatur pri-*
deo ut ad tertium usq; excessum perueniat: habet uero etiam & absterfori- *mo.*
um quiddam, unde expurgare & implere oculorum ulcera potest.

Græce, μάννη θύρας; Latine, nannathuris, olibanum.

Enarratio. 76.

Olibanū of
ficinarū est
Græcorum
manna.
Serapio cō
fundit Græ
corū manna
nam cū mā
na Arabū.

MANNA thuris, officinarum olibanum est, non uero Arabum manna. Quum huic laxandi, atq; subducendi aluum uis inhæreat: illi uero adstringendi potius: Vnde Serapio hæc non animaduertens, utranq; inepte admodum confundit. De hac uero Græcorum manna, Galenus libro tertio decimo Methodi medendi ita differt: Manna (inquiens) est purgamentum thuris, leni astringitione prædita, atque hoc etiam nomine thure ipso ad nonnulla utilior, Thus enim puris tantum mouendi facultatem obtinet utpote nullam astringendi uim habens, magisq; id facit, quod pinguius ex eo est, & magis albicans, sicuti etiam quod flauum ex eo magis est, ualidius siccat: Mannæ uero etiam corticis thuris paululum est admixtum, unde scilicet adstringendi uim habet, ipse uero cortex thuris, tum adstringit, tum exiccatur insigniter: Itaq; ad moderatiores sanguinis profusiones eo urimur solo, sicut etiam ad ualidiores solo usto, sed tunc cribrato, et in molliissimum puluerem redacto. Item libro quinto, eiusdē uoluminis, inquit, est autem manna medicamentum quod magis quam thus astringit. Quæ de causa non immerito Galenus per totam eius doctrinam, eo præcipue in libro, cui titulum de compositio. medicament. *ματὴν γούμης* esse uoluit, ab initio libri, usq; ad calcem tanquam constringente medicamēto, in omnibus suis adstrictorijis medicamentis & compositionibus utitur, uelut cæteri Græci, & Latiniore homines, inter quos Paulum est uidere, Aëtium, Oribasium, Alexandrum Trallianum, & antehos, magnum illum & admirandū Hippocratem: ex Romanis uero, Cornelium Celsum, Quintum Serenū, utrunq; Pliniū, quibus & Scribonium Largum adiungere est. Ex ijs enim Plinius uir grauisissimus cap. 14. libri duodecimi, quo de thuris generibus agit, inquit, Micas concussu elisas mannam uocamus. Quibus omnibus fatis manifestum est, mannam hanc Græcorum, prout Dioscorides in præfenti loco testatur, astringendi uires habere non uero laxandi: At quum in hac re perplexior est controuersia, quam quæ paucis explicari queat, nō absurdum mihi fore uideretur. Si Manardi Criniti q; uerba de hac re hic subscripsero, ut studiosi iuuenes legendo ueritatem comprehendant. Hi uero, Manardus atq; Petrus Crinitus, quanta olim inter se necessitudine fuerint coniuncti ipsius Criniti uerba testatur. libro de Honestâ disciplina. 18. capite 4. Qui quum Varronis locum fœdissime deprauatum, ad uxorem

Manardi
et Criniti
micitia.

Fundaniam scriptum, in pristinum nitorem reddidisset, nullum alium præter Manardum sibi iudicem requirit, tantum illius hominis eruditioni uide licet tribuens. Antea tamen quàm ad ea subscribenda deuenimus, paulisper, de Arabum Manna consonum erit differere: est igitur manna, ros melleus, condensatus, descendens in quibusdam locis, super arbores, unde colligitur, pro emolliendis diuinitum uentribus accomodatus, ex præcipuis autem unde cadit locis, Calabria est, ubi præcipue singulis æstatibus descendit, & ab omnibus passim colligitur, trium uidelicet generum, unum supra folia, quod perfectissimum est, a uulgo dictum manna de folio: Alterum super ramos & caudices arborum cadit, primo deterius, sed crassius & corpulentius: Tertium uero super terram, cæteris deterius. Quæ uero manna, super lapides cadit, mea sententia cæteris generibus nobilior censenda est, Dicitur uero Calabrensis manna hæc, mastichina, quæ tãquam præcipua celebratur, & in pretio hodie habetur. Est præterea, alia orientalis, quæ ex more Libano, et alijs locis Venetias portatur, aliquando granulosa, nonnùm quæ uero liquida mel referens portatur: primam Arabes mannam absolute appellant. Secundam uero tereniabim. An uero manna hæc præcis nota fuerit, uel de ea sermonem aliquem fecerint, in dubium hodie multi uertunt: cui quæsitio facile respondemus, quod Galenus libro 3. de Facul. Alimen-
torum, capite de melle, huius mannæ mentionem fecit, in æstate dicens, super arborum herbarumque folia, mellis quam plurimum repertum fuisse, ut gaudio exultantes rustici cantauerint, Iupiter mel pluit, apud suos raro id accidere affirmans, secus autem in monte Libano, ubi singulis annis, expansis super terram uelleribus, mel à concussis arboribus decidens excipiētes, ollas, ac fictilia plena referant, uocantque illud roscidum mel, uel mel aerium. Sic enim Galenus, ut omnes noscant, loco citato, id est capite 39. inquit: Memini aliquando, quum æstate super arborum ac fruticum herbarumque folia, mel quam plurimum fuisset repertum, agricolas uelut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit, & subdit huius rationem reddens, præcesserat autem nox, ut per æstatem bene frigida, nam tum tempus anni æstiuum erat, pridieque calida & sicca fuerat aeris temperies, peritis quidem naturæ inter pretibus uidebatur halitus è terra & aquis, à Solis calore sublato, ac inde exacte tenuatos ac coctos, à frigore secutæ noctis concretos coaluisse: apud nos uero raro id accidit: In monte autem Libano quotannis persæpe, itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent, uocantque id mel roscidum & aerium. Hæc Galenus, in quibus mannam descripsisse satis constat, quam quoque Suidas uir Græcus & doctus syluestre mel è cælo cadens ap-

Manna Arabum quid.

Manna tria genera.

Manna supra lapides cadens melior est.

Gal. mannam nouit.

Suidas.

Plinius mā pellit, Plinius quoque illius mentionem fecit libro undecimo, capite duo-
nē mentio decimo, dicens: uenit hoc ex aëre, & maxime siderum ortu, præcipueque in
nem fecit. ipso Syrio splendente fit, nec omnino prius Vergiliarū exortu sublucanis
 tempo ribus, itaque cum prima aurora folia arborum melle rosida inueni-
 untur, at si qui matutino sub diuo fuere, unctas liquore uestes, capillūque cō-
 cretum sentiunt siue ille est cœli sudor, siue quædam syderum salua, siue
 purgantis se aëris succus, & cætera. Non minus Pomponius Mela hanc
Pomponi- mannam attigisse uidetur, in sua Cosmographia, præcipue in Indiæ de-
us Mela. scriptione, quum dicat, India tam pinguis alicubi, & tam feracis soli, ut in
 ea mella frondibus defluant: Nec enim augurari est per hæc mella, a-
Manna a- liud intellexisse Pomponium, quam mannam, mel aërium dictam. Quæ
pud Ragu- quoque multis in locis hodie super arboribus cadit, ut apud Rhagusiū, un-
fium inue- de quoque colligitur, & Venetias & Anconam affertur. Manuel Ciriū uir
nitur. nobilis & magnificus, qui apud Belgas Lusitanorum regi a negotijs erat,
 frequenter mihi dicere solebat, Portugallenses rusticos, erat enim ille ex
 Portu ciuitate oriundus, inuenire solitos super arborum folijs rorem mel-
 leum, qui mox in speciem saccari condensaretur: qui quidem ros, quoties
 (non enim quotannis defluebat) è cœlo descenderet, fertilitatem illius an-
 ni insignem prædicebat, Fuit igitur, ut receptui canamus, manna antiquis
Græci mā satis cognita, quam in usum medicum non traxerunt, quū illius facultates
nē uires penitus ignoratas habebant: quas Arabes dignoscendas in praxim aduo-
ignoratas carunt: & ea de causa Auerrois Cordubensis, uidens post Galeni tempora,
habebant. mannæ in re medica usum, dixit eam post Galenum inuentam esse. Cæte-
Arabes mā rum manna, ut placet Auicennæ & Mesue, temperata existit, ad caliditatem
nā in usum aliquantulum uergens, Auerrois uero eam calidam & humidam consti-
traxerunt. tuit, quæ aluum cit, debiliter tamen per se sola: qua de causa syrupum rosa-
Manna tē- ceum solutiuum, aut tamar Indorum decoctum, cassiamue fistularem, aut
peratura. rhabarbarum illi ad iungimus. De ea uero & cassia fistulari Actuarius, uir
Actuarius. Græcus, inter recentiores connumerandus, ita loquitur. Hæc perquam
 moderate purgant, nimirū casta nigra & manna, casta quidem tribus aut
 quatuor drachmis sumpta, uix moueret aluum: Manna uero etiam maio-
 re modo quam casta sumenda est, & flauam bilem simplici ratione pellit:
 Casta uero ipsa flauam bilem, sed magis retorridam, & quæ iam in atram
 degenerauit, extrahit, quinetiam pituitam educit mediocrem: cæterum præ-
 bebimus utranque, quibus potentius medicamen aliud dari non potest, nimi-
 rum pueris & foeminis utero gerentibus, commoditate quadam, & neces-
 sitate urgente repræsentamus, ex ijs quibus exuperans febris reliquorum
 medicaminum usus respuit. Manardi autem ac Petri Criniti uerba consul-

to prætermittimus, quum ea suis locis lector percurrere poterit: est enim Petri Criniti locus apud Petrum Crinitum, lib. 25. de Honestâ disciplina capite 7. apud *tilocus*. Manardum uero, epistola quarta sui uoluminis, eidem Crinito dicata.

DE THURIS FVLIGINE.

Enarratio. 77.

Αιθουλίδα, Thuris fuligo est, quæ thuræ cremato fit, & in officinis non præparatur.

DE PICEA ARBORE.

Græce, *πίκρη*. Latine, picea arbor: Hispanice, pino negro arbor: Italice, pezo: Germanice, Fiechten/fohnen.

PINVS.

Græce, *πίναξ*. Latine, pinus, pinus hortensis, pinus urbana, pinus domestica: Hispanice, pino aluar arbor: Italice pino, Germanice, Zirbelbaum.

PINASTER.

Pinaster, pinus syluestris: Hispanice pino, pinheiro bravo: Italice, pino syluestre: Germanice, Wilder zirbelbaum.

Enarratio. 78.

LONGVM profecto nec minus difficile esset, omnes pini species percurrere: illius tamen (Theophrasto auctore lib. 3. de Historia plantarum, cap. 10.) duæ sunt species, altera urbana, altera uero syluestris. Syluestris uero in Idæam & maritimam partitur, nam Idæa id est, montana, rectior, celsior, materieq; crassior est: Sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortici leuiori, ad coriaq; utili, in qua nux conspicitur, rotunda breuiq; dehiscens, in Idæa uero, tanquam nux syluestrior, oblongior est, uiridis, minusq; hircens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ uera esse, nullus hucusq; in dubium traxit, præter unum Mathiolum Senensem, qui omnino hæc suo iudicio tantum fultus euertere conatur, dicens se in syluestri maritima pinu obseruasse, nuces non quidem rotundas, sed oblongas potius, solidas difficulter dehiscentes: in montana uero non oblongas, sed breues & aperiendum faciles. At nos reuera Theophrastum uerū uniuersaliter dixisse hucusq; obseruauimus, ac Mathiolum aut nō recte apprehendisse, aut potius ut noui aliquid alijs dixisse uideretur, in mediū hæc

Mathiolum
inepte
Theophrastum
reprehendit.

adferre uoluisse. Verum ultra syluestris pini iam enumeratas species, alia plures reperiuntur, quæ quum ad rem medicam parum faciant, eas nunc curiosius non consecretabimur: ex quibus uelut cæteris, resina alba usui medico colligitur, non minus quàm operi fabrili deseruientes tabulæ, quæ proculdubio non meliores sunt, (ut autumat Plinius) quàm cæteræ quæ ex alijs arboribus resinam stillantibus, parantur, quum quæ ex larice fiunt scandulæ, primatum obtineant, cum firmitate tum temporū diuturnitate. Sic enim Plinius libro decimosexto, capite decimo de scandulis, id est ligneis regulis, prodit: Scandulæ è robore aptissimæ, mox è glandiferis alijs, facilius, facillime ex omnibus quæ resinam ferunt sed minime durant, præterquam è pino. Iis enim uidetis Plinium pini tabellas magis laudare, quàm quæ ex cæteris arboribus resinam ferentibus, fiunt, quum tamen hoc falsum sit: scimus enim nos ex omnibus pini generibus, laricis materiam, duriorē, firmiorē, & temporis iniurijs magis resistentem esse: proinde in isto Pliniano loco, mendam subesse, non tamen Plinium errasse omnino dicendum est. Theophrastus autem loco citato, morbum pinis euenientē describit, dicens, quum pinus in tedam uertitur, strangulatur ac emoritur: quæ uerba Plinius libro allegato omnino corrumpit, quum quæ de pino Theophrastus inquit, Plinius larici tribuat, inquit: laricis morbus est, ut teda fiat. Ruellius uero hæc animaduertens, Plinium defendere, ac eum ab errore uindicare conatur, proponens, non mirum esse, multa quæ Theophrastus pino tribuit, Plinius larici adscribat, quum larix pino facie, situ, & perpetua fronde similis sit: in quibus satis constat Ruellium nunquam laricem uidisse, quum laricem perpetua coma describat: quod falsum esse, certius est, quàm ut à nobis probari oporteat, quum larici folia hyemis tempore decidunt, nec cum pino similitudinem aliquam dictu dignam contra hat, quum larix arbor sit ingentis proceritatis, cortice crassissimo, & illo quidem crebris rimis interciso, in quibus rufus color quidam apparet: nam rami in hac arbore gradatim circumdantes truncum incedunt, qui in summo arboris, inter se multi nectuntur complicanturq; ad luteum uergentes colorem, & optimum ex se spirantes odorem, folia porro densissima sunt, oblonga, tenella, & strictiora quàm quæ pini, non tamen cuspidè acuminata, quæ autumnii tempore ex uiridibus pallida facta, facile decidunt, adeo ut per totam hyemem hæc arbor ex omnibus resinam ferentibus, sola frondibus, denudata maneat, interdum enim larix iuuenescit: cupressillo in totum persimilis est, minime uero pino, ut Ruellius credidit. Producit præterea arbor hæc flores incunte uere purpureos, grati odoris usui admodum gratos, deinde uero fructum nuci cupressi persimilem iucundū

Laricis materia cæteris pini speciebus firmior est.

Plinius errat.

Ruellius errat.

Larix arbor qualis.

quoque odoris: In quo Plinius taxandus quoque a nobis uenit, quum credide *Plinius taxandus*
 rit ipse laricem sterilem esse. Cæterum laricis lignum, ut diximus durissimum
 mum est, ac firmissimum, qua de causa fabricæ maxime expeditur, igni quoque
 aptissimum est, ut experientia comprobatum habet Mathiolus Senensis,
 qui apud Tridentum, igne non nisi ex ligno laricis constructo, ferri uenam
 percolari tradit, ut hinc facile est iudicare, quanto errore deprehensi sint, Plinius,
 Vitruuius, & alij plures, qui contendebant laricis lignum in igne non
 uri, quum re uera apud Brixienfes laricis carbones in maximo sint usu, &
 ut experientia nos quoque compertum habemus, ligna sicca laricis, maximo
 impetu ob nimiam unctuositatem uruntur, ex quibus carbones optimi
 quoque parantur. In larice agaricus non nisi generosus & optimus nascitur,
 ut suo dicemus loco. Ex larice quoque in officinis præclaram & multis
 encomijs dignam illam resinam liquidam habemus, quam loco terebinthinae
 uerae arboris terebinthi, terebenthinam uocamus, & eam in actum
 practicum trahimus, quæ non nisi caudice arboris perforato ab artifice in
 æstate destillat, & eam uasculis ex cortice piceæ colligunt, candidior autem
 terebinthina ea est, quæ ex iunioribus arboribus exit, turbulenter uero,
 quæ ex uetustioribus, Reperitur quoque in caudice laricis, non nisi uetustissimi,
 medullæ uice, album quoddam corio persimile, quod pro constringendis,
 & agglutinandis uulneribus, ac compescendo sanguine undecumque fluxerit,
 multi usurpant, Sunt præterea arbores quoque ex quibus resina destillat,
 multum inter se similes, adeo ut nisi quis multum in eis exercitus fuerit,
 discrimen ponere nesciat, ex quibus picea & abies præcipue sunt, utraq;
 enim in longitudine, crassitie figura & frondibus, idem habet, nam rami
 tanquam brachia, a duobus lateribus in trunco oriuntur, ut in crucem nasci
 merito quis dixerit, ita quoque & folia in ramusculis ad illum modum
 enascuntur, oblonga, et dura, sed in hoc inter se differunt, quod folia piceæ
 obscuriora multo sunt quam quæ abietis, itæ cortex piceæ ad nigredinē quoque
 uergit, qui tanquam corrigia facile complicatur: Abietis uero cortex potius
 albidus, & quum complicatur, illico disrumpitur: hinc addamus, quod rami
 piceæ terram uersus curuantur, id quod abietis ramis non accidit, immo
 et lignum piceæ pulchrius est, & utilius, uenas directiores habens, et nodos
 pauciores, sola foemina picea fructum parit: & quanquam Plinius tradat
 abietem masculum et foeminam quoque fructum producere, in multis tamen
 regionibus, sterilem utranque conspicimus, uelut apud Tridentinos, &
 nemora Rauennæ. Verum, gignit picea plerumque resinam suam obduram,
 densam, inter corticem & truncum concretam, quanquam aliquando, sed
 raro liquidam quoque emittat, & illam quidem laricis similem, Ex abiete
Therebinthina uulgaris, laricis est.
Abies & picea arbor similis.
Picea arbor.

Oleum
abietis.

quoque oleum abietis siue abiegnum dictum extrahitur, quod non solum ex caudice, sed ramis, uescicis affectis, intra quas resina ipsa siue oleum abiegnum contentum est, diuellitur, de quo plura legito capite 82. huius præsentis libri.

DE STROBILIS.

Græce, *στροβίλοι, πιτυίδες*: Latine, *strobili, pityides, nuclei pinei*: Hispanice, *pinbones mundados*, Germanice, *Zirbelnuß / pineen*.

Enarratio 79.

Loch de pi
no.

PITYIDES nuclei sunt pinei, in conis id est nucibus pineis arboris inclusi, quibus hodie in officinis ad Hippocratis uestigia, eclegma, id est loch, siue lambetium dictum, à pino nominatum præparatur, pectoris non nisi, & pulmonis uitæ accommodatum, is enim fructus uires reficit, & ut de eo refert Galenus libro secundo de Facul. simpl. medic. boni ac crassi est succi, multumque nutrit: non tamen facile coquitur: Appellatur autem nunc Greci ipsum non conon, sed *στροβίλοι*.

Pinei nu-
clei.

DE LENTISCO.

Græce, *ἄνθος*: Latine, *lentiscus*: Hispanice, *lentisco arbor, mata, arueira*: Italice *lentisco*.

Enarratio 80.

Lentiscus.

NASCITUR Lentiscus in uniuersa fere Hispania, & Italia, aliquando arborefcens, quandoque uero ex trunco, multos & subriles emittens ramulos, quibus folia perpetuo uiridantia qualia in arboribus pistatorum uideamus, insunt, sunt enim illa ut noscas, oliuæ foliorum figuram imitantia, nunquam ut diximus, ab arbore decidentia, ob quæ Cicero de lentisco ita cecinit, libro de diuinatione, ut postea Plinius libro 18. capite 25. subscripsit: ad hunc modum.

Cicero de
lentisco.

Iam uero semper uiridis semperque grauata

Lentiscus, triplici solita est grandescere sætu,

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Est uero fructus, quo arbore ista ornatur, figura, magnitudine, & colore baccarum sambuci, ex quo oleum confici diximus, ab Hispanis in maximo usu habitum, præsertim pro inficiendis chirotheis, quod sua uoce à mata appellant, desudat enim arbor hæc refinam, quæ mastichem uocant, non solum in Chio insula, sed etiã ut Auienna recte dixit, & nos ipsi experien-

Mastix.

etia compertum habemus, in Hispania, & Italia. Theophrastus uero masti-
chem ex India aduehi, & ex frutice quodam spinoso colligi, ac ixine appel-
lari tradit. Verum Galenus de lentisco libro octauo de Facultatibus sim-
plicium medicamentorum ita inquit. Ex aquea essentia leuiter calida, & ter-
rena frigida non pauca, lentiscus constat, desiccatur itaq; secundo ordine cō-
pleto, aut tertio incipiente, in caloris frigorisq; medio consistens quodam-
modo, astringit autem ex æquo moderateq; omnibus partibus suis, succus
bibitur & per se, & cum alijs medicamentis, quæ dysenterias & alui affe-
ctus sanant: Quin & ad sanguinis exuptiones, fluores muliebres, nec non
sedis uuluzq; procidentias idoneus est, utpote ad hypocistida nonnihil ac-
cedens propè. Non præteribo in præsentia quin reuocem in memoriam,
quod hodie uelut Dioscoridis tempore, ex lentisco dentifricia pro purgan-
dis dentibus apud Hispanos parantur, ita enim Dioscorides in præsentia
(inquit) uiridibus ex lentisco dentifricijs, pro arundinacea acie frictione
dentes utilius exteruntur.

Lentisci tē-
peratura.

DE MASTICHE.

Græce, ^{μαστιχη} Latine, *mastix, resina lenticina*: Hispanice, *al-
macigua*: Italice *maſtice*, Germanice, *Mastix*.

Enarratio. 81.

MASTIX, lentisci resina est, quæ & si in Hispania & Italia proueniat, *Mastix*,
adeo tamen in parua quantitate reperitur, ut de ea colligenda homines nul-
lam habeant curam: in Chio uero insula ita feliciter nascitur, ut non medio
cre ueſtigal quotannis ex ea ciues habeant, ex qua mastichinum oleum in
officinis paratum reperies, ut suo diximus loco, quo frequentissime uti-
mur, præcipuè pro roborando uentriculo, & ut tradit Galenus de masti-
che libro septimo de Facultatibus simplicium medicamentorum candida
quidem & Chia, astringit simul emollitq;: proinde stomachi, uentris, inte-
stinorum icorisq; inflammationibus competit, utputa secundo ordine ex
calfaciens & siccans: nigra uero quæ Aegyptia dicitur, magis desiccatur, mi-
nusq; astringit, quamobrem aptior est ad ea quæ ualidiorem digestio-
nem per halitum postulant, porro oleum quod præcipuè ex Chia conficitur,
similis est cum mastiche facultatis. Ceterum, quū camphora siue caphu-
ra, mastiche alba adulteratur, non alienum erit si in præsentia de ea uerba fe-
cerimus. Est igitur camphora arboris gummi, quod præcipuè Lusitani no-
stri ex insula Burneo apud Indos adferūt, quanquam tamen è regno Fan-
sur aduehatur, quod regnum Serapio ex sententia Isaac Fafellum nūcupat.

Olei lenti-
scini facula-
ta.

Camphora
quid.

*Camphora
frigida &
sicca est in
tertio or-
dine.*

Hæc enim & præparata, hoc est alba, & non præparata, id est cruda, ad nigredinem tendens, ad nos portatur, quam non minus ac infimum zuccarum, ad supremam albedinem redactum, in quasdam formulas redigunt, quæ Arabum consensu, frigiditatis & siccitatis tertium occupat gradum: quam obrem & capitis dolores, qui à caliditate eueniunt, mulcet: inflammationes restinguit, renes refrigerat, & semen genitale absument, non minus sanguinis fluxum cohibet, præsertim narium, modo cum succo uuæ acerbæ imponatur, crebro usu assumpta canitiem accelerat, & stomachum debilitat: hæc somnū conciliat, modo eius nimius usus non sit: qui si fuerit, proculdubio insomniū adfert, huius enim granū unum aut alterū in aqua nymphææ, aut portulacæ lactucæue, ardentissimis febribus laborantibus bibendum non sine magno iuuamento propinamus, somnum enim conciliat, & capitis dolorem summo uer, & febrilem æstū ardoremue remittit.

*Camphora
non est ca-
lida.*

Qui uero hanc calidam esse opinantur, penitus non sunt audiendi: quū non omne odoratum calidum esse naturalis philosophiæ dogmata doceant, & Galenus libris de Facultatibus simplicium medicamentorum non siluit, quin potius monitos nos reddit, dicendo: quod nec à calore nec ab odore, de facultatibus simplicium medicamentorum iudicare debeamus. Deprehenditur autem sincera & uera camphora à falsa, si panis calido è furno extracto inclusa humescat: si uera sicca maneat, falsa & adultera iudicatur.

*Camphora
quo modo
emittur.*

Cæterum operæpretium est audire qua innocentia Burnei homines, camphorā Lusitanicis mercibus permutent ut enim Lusitanica nauis in ea litora applicuit, mercatores non procul à littore, nec enim longius procedere audent, huius merces reponunt, quas quidem camphora permutatas uolunt, quo facto è uestigio se ad naues recipiunt. Accedit Burneus & mercibus inspectis, nec inique æstimatis, parem pretio camphoram iuxta apponit, quo denuo recedente, adest rursus Lusitanus, & si par permutatio uisetur, proprijs relictis mercibus, camphoram secum aufert, suntque plerumque frequentes accessus illi recessusque disceptantibus de permutacione, donec tandem conueniant, quod potissimum in causa esse arbitror, ut camphoram ferētis arboris species, nostris hominibus minus sit cognita: Alteram uero camphoram albissimam, è cælo cadentem nonnulli qui ex India redeunt, se uidisse contendunt: uocant enim Hispani camphoram adiecto articulo Arabico, ut plerumque faciūt al, alcamphor. nam alcohol, longe apud illos alia res est, utpote Dioscoridis stibium, antimonium dictum, ut suo uberius dicemus loco.

*Alcohol sit-
binum est.*

DE THEREBINTHO.

Græce, τριφυλλον: Latine, terebinthus: uulgo terebintho.

Enarratio. 82.

TEREBINthus arbor, nostro orbi ignota est, ex qua uera terebinthina de-
 sudat, cuius Theophrastus meminit lib. 3. de Plantarum historia, capite 15.
 & illius uerba Plinius ita ad uerbum ut plerunq; solet reddit, lib. 13. cap.
 6. dicens: Syria & terebinthum habet, ex his mascula est sine fructu, scemi-
 narum duo genera, alteri fructus rubet lentis magnitudinis; alteri, palli-
 dus, cum uua maturescit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resino-
 sus, circa Idam Troadis: Sed in Macedonia breuis arbor hæc atq; frutico-
 sa, in Damasco Syriæ magna materies ei admodum lenta, ac fidelis ad ue-
 tustatem, eximij ac nigri splendoris, flos racemosus oliuæ modo, sed ruber,
 folia densa, fert & folliculos emittentes quædam animalia, ceu culices, len-
 toremq; resinofum, qui ex cortice erumpit. Hæc ille ex Theophrasto. Ho-
 die uero in Italia nasci terebinthum non procul ab Vrbe audio, cui folia
 lentisci paulo maiora insunt. Venetis quoq; arborem istam in hortis ex-
 cultam, nonnulli contendebant: mea tamen sententia falluntur, quum foli-
 um à uero terebintho multum distet, illius præcipue arboris, quam tere-
 binthum esse credebant. Cæterum ex terebintho, ut diximus, resina desu-
 dat, quam terebinthinam ueram appellamus, ut capite sequenti uidere est,
 porro terebinthi facultates uiresue, Galenus lib. 8. de Facul. simpl. med. ita
 attingit dicens: cortex, folia, & fructus eius astringunt, & secundo ordine
 excalfaciunt, ualde etiam quod siccet, liquet, porro fructus aridus propin-
 quus est tertio ordini desiccantium: calfacitq; ualenter, quare & urinã pro-
 uocat, & lienibus auxiliatur.

Terebin-
thus.Terebinthi
natura.

DE ALIIS RESINAE GENERIBVS.

Enarratio. 83. Nascitur & liquida, &c.

NASCitur uera terebinthina, ut diximus ex terebintho arbore dicta,
 cuius penuria, quum raro in Italiam, & Hispaniam adferatur, resina ex larice
 illius loco utimur, quam falso terebinthinam officinæ uocant, quanquam
 in hoc magnus nõ comittatur error, quum utraq; easdem fere uires ac facul-
 tates obtineat, ut testatur Galenus, cui postea subscripserunt Paulus Aegi-
 nera, et Aëtius: Satius tamẽ esset uera uti terebinthina. Ac dum ea caremus,
 laricea uti recte mea sententia possumus. Cæterum antiqui medici, terebin-
 thina pro subducenda aluo olim utebantur, ut apud Aeginetam legere
 quiuis poterit, libro primo suæ medicinæ, capite 23. in quo senibus ui-
 ctus rationem debitam describit, ita enim eo loco Paulus Aegineta in-
 quit: Quod si uenter magis astrictus nihil deiecerit, & Mercurialis herba,
 & cnicum abunde sunt, benefacit etiam resina terebinthina, interim unius

Resina lari-
cea, uulga-
ris terebin-
thina est.Terebinthi
na aluum
subducit:

*Rheu pro
subducēda
aluo uteba
tur Pau-
lus.*

*pix Græ-
ca.*

*Oleū abie-
tis.*

*Resina li-
quida.*

*Resina sic-
ca.*

*Strobilina
resina.*

auellanz, interim duarum triumue magnitudine sumpta: capite uero 4. in quo quæ sanis aluum subducant, & quæ urinam moueant, recitat, tradit: Aluum iuuabant terebinthina, ex qua oliuæ magnitudinem dormituris offerebant, at quum acrius subducere eam cogitamus rheu momentum admiscebimus: nos uero hodie non tantum uentris soluendi gratia, quantum renum expurgandi causa, ieiuno stomacho pondere unius uncie cum zuccaro, propinamus, cuius accipientis lotium, moschi odorem refert. Habetur quoque liquida resina ut Dioscoridi placet, ex piceis, pineis siue redis arboribus, quod ita esse scimus, quanquam ab istis arboribus resina absolute dicta sicca, concreta siue dura colligatur, potissimum tamen à pinastro, tametsi si nonnulli hanc strobilinam appellant: qua de causa Plinius lib. 14. capite 20 resinam siccam colligi à piceis & pineis arboribus tradit, non negat tamen Plinius, & liquidam arborea istas destillare resinam, quia tamen paucam: siccam uero siue concretam copiosam, ea de causa liquidam subicit: Hæc uero resina sicca coquitur, & hodie pix Græca, siue Hispana pix dicitur, quam officinæ Colophoniam quoque appellant, quia in Colophone urbe Ioniz regionis clarissima paratur: Secundum enim resinæ colorem, & ipsius maiorem minoremue cocturam, alius & alius ei in est color: Semper tamen translucida manet, quam coctam quoque in præsentilo loco Dioscorides nominat. Verum, ab abiete liquida resina, quam seplasiarij oleum abietis, siue oleum abiegnum appellant, emanat: quam Dioscorides cæteri que post eum authores cognouerunt, quum in abiete sicca resina raro reperiatur, imò abietes siccam resinam ex se emittentes, ut refert Plinius, morbide sunt, & sicca resina in eis, pro morbo habetur. Proinde credere fas est, Dioscoridem lachrymam istam abiegnam nouisse: quamquam de huius arboris sicca resina tantum mentionem fecerit. Afferuntur autem, ut testatur Dioscorides, optimæ resinæ, ex Piryusa insula, quæ ad Hispaniam est, & uthodie nouimus, non procul à Balearibus insulis. Sunt igitur, ut breuibus absoluam, resinæ liquidæ, terebinthina, laricea, & abiegnæ, quanquam & hæc sicca quoque reperiatur: Siccæ uero sunt, absolute resina dicta, ex piceis & pineis arboribus collecta, tametsi liquida quoque ut Dioscoridi placet reperiatur. Lentiscina, quæ cæteris ficior & durior est, prætereunda non est, quam Plinius inaduertenter inter liquidas computat, cæteras uero resinas suis locis enucleabimus, nunc uero Galenum audiamus lib. 2. de Compositione medic. per genera, in emplastri uiridis Andromachi confectura, qui dilucide admodum de resinis ibidem sermonem fecit, dicens: primum resinæ strobilinæ in eo meminit, quæ ut in Commentarijs de Simplicium medicamentorum facultatibus asserui: resinaruua

longe calidissima est, sicut terebinthina ambabus qualitatibus omnium moderatissima, omnes siquidem calefaciunt & exiccant, sed hæc magis, illegimus. Validissima igitur est strobilina, moderatissima ut dixi terebinthina, quin etiam siccat celerrimè strobilina, & quæ priuatim pitynon physema dicitur resina quidem & genere ipsa siccans, & calefaciens, siccando autem à strobilina non superatur, calefaciendo plurimum. Hæc ergo exiccatae pinguis expertes sunt, ideoque emplastra bene adhaerentia conficere non debent, ut viscosæ & liquidæ, inter pitynon physema, id est piceam & strobilinam, media calore abietina est, liquida tamen diutius perdurat, sicut etiam Colophoniam thus redolens, quæ nonnullis sola uocatur Colophoniam, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita, nascitur admodum modica, atque ob id pretiosa est: Humidissima tamen omnium altera laricis appellatae differentia, nam hæc quoque duplex est, una quidem omnino similis terebinthinæ, altera hac acrior, calidior, magis liquida et odoratu grauior, tum gustu amarior, sed & uasis fictilibus piceam resinam continentibus quæ subsidet liquida resina, consistentia & colore terebinthinæ ad amissimam similis est, odore & gustu diuersa, ingrator quidem olfactu, sicut & acrior & gustu mordacior, Quare satius est terebinthinam omnibus medicamentis quæ ulcera recte curabunt, admiscere. Quoniam primus præcipuusque in eis scopus est, ut id quod offertur non mordeat. Hactenus Galeni uerba: quibus suffragantur ea quoque quæ libro 3. eiusdem uoluminis, ad istum modum scripta sunt: Omnium uero resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam appellant; huic succedit, quæ ex figulinis impura, nec frixa sumitur, quam si purges in frictam mutabitur: His ambabus ficior est quæ dicitur pitynon physema, ac si dicas picea germinatio, hanc sane ceu squamidam, in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci: usus autem sum fricta & liquidis. Iam uero ex his nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina: aliæ cito inarescunt, sicut strobilina, media utriusque est abietina, quin etiam facultate calidior est quidam strobilina, mox uero abietina, deinde terebinthina, cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ non nihil astringeret, putabit forsitan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis, hunc in modum scribentem, primo de medica materia commentario, ex omnibus resinis principatus terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei quæ de picea raditur, & abiete: ultimum locum pinea strobilina quoque obtinet, in his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uero terebinthina sentire uidetur: Verum ego ex his tribus resinis,

Dioscorides à Galæo non dissentit.

strobilina, abietina, terebinthina, principem certe strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixerim. Quemadmodum igitur, qui inter Italiae uina austera optimum ponit uinum Italicum, alius ad qualitatem unam sermonem referens, alius absolute de tota ipsius substantia, pronuntians, uerus deprehenditur: eadem ratione etiam inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, merito terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. His addenda sunt, quae libro octauo de Facul. simpl. medi. ipse tradit, quae quisque per otium uidere illic poterit. Porro ad memoriam hic reuocandum est, quod ex fuligine resinarum hodie atramentum componitur, quo typographi sepe utuntur, adiecto aceto, & gummi Arabico, quo tenacius crassiusque fiat, uelut quoque Dioscoridis tempore, pro pingendis characteribus parabatur.

Atramentum scriptorium.

DE PICE LIQUIDA.

Graece, *πικρα υγρη*: Latine, *pix liquida*: Hispanice, *alquitran*: Germanicae, *Schiffbech/Bech*.

Enarratio 84.

HAEC hodie ex Dania affertur, qua nauium ornamenta illinuntur, & Alkitran. eam omnes Hispani alkitran appellitant.

DE OLEO PICINO.

Graece, *πικρα ειλαιον*: Latine, *oleum picinum*: Hispanice, *azeite depez*: Italice, *oglio di pegola*.

Enarratio 85.

HOC non praeparatur, nec a recentioribus commendatur.

DE PICIS FVLIGINE.

Graece, *πικρα υγρη*: Latine, *picis fuligo*: Hispanice, *fulus gen de pez*: Italice, *fuligine di pegola*.

Enarratio 86.

Picis fuligo. CREMATA pice, ipsius fuligo fit, quae non minus ac resinarum fuligines, pro conficiendo atramento typographico praestat, prostant autem uetustales fuligines istae resinarum, ubi libri excuduntur, uelut quoque apud pictorum officinas.

DE SICCA PICE.

Graece, *πικρα ξηρα*: Latine, *sicca pix*, *spissa pix*, *pix naualis*, *pix*

nigra: Hispanice, pex negra: Italice, pece, pegola: Germanice, Schwarzharz.

Enarratio 87.

PLINIUS qui centesimo uigesimo quinto anno post Dioscoridem ui- Plinius
xit, quandoq; Dioscoridem ipsam imitatur, quandoq; uero ut breuilo- post Dio-
quum dilatat, ut in hoc factum uidemus capite: qui libro sextodecimo ca- scoridem
pite undecimo ita inquit: Pix liquida in Europa è teda coquitur, nauali- 125 anno
bus muniendis, multosq; ad alios usus, lignum eius concisum, furnis un- uixit.
diq; igni extra circumdato, seruet, primus sudor aquæ modo fluit canali,
hoc in Syria cedrium uocatur, cui tanta uis est, ut in Aegypto corpora ho- Cedrium.
minum defunctorum, eo perfusa seruentur, sequens liquor, crassior iam pi-
cem fundit: hæc rursus in cortinas æreas coniecta, aceto spissatur, & co-
agulata brutiæ cognomen accepit, dolijs duntaxat uasiscq; cæteris utilis, len-
tore ab alia pice differens, item colore rutilante, & quod pinguior est. Hæc
ille. Cæterum pix ad eum hodie modum paratur, quo item carbones con-
ficiuntur: concisis enim uetutissimis pineis tabellis, & quadrato ordine in
area dispositis, postea quàm & arena, & earundem arborum ramis probe
obturatæ sunt, ignis supponitur, quo desuadantes tedæ picem emittunt,
quam per canales fluentem, æreæ excipiunt cortinæ: Huius enim in re me-
dica uariis usus est, de qua Galenus libro octauo de Facultatibus simpli-
cium medicamentorum ita differit: Pix sicca quidem desiccatur, & calfacit
secundo ordine, at plus siccare ualet quàm calfacere, humida uero contra
plus calfacit quàm siccatur, habetque partium tenuitatem nonnullam, qua
asthmaticos & purulentos adiuuat, satis est autem cyathi linxisse mensu-
ram melli mistæ: abstergendi etiam, concoquendi, digerendiq; quandam
uim habet, ueluti in gustu leuem amarorem & acrimoniam, sic leproso-
ungues eximunt mistæ cum cera, lichenasq; detergunt: coquunt item du-
ros & crudos tumores: Cataplasmatibus inditæ, atq; ad ea omnia, humida ua-
lentior est: arida uero glutinandis uulneribus aptior.

Pix quo-
modo para-
tur.

Picis facul-
tas.

DE ZOPISSA.

Græce, *ῥοπίσσα, ἀπὸ ῥοπίου* & *ῥοπίου*: Latine *zopissa*, nauium pix:
Hispanice, breu: Italice, *pegola de le nauiri*.

Enarratio 88.

OLIM naues picabantur pice, cera adiecta, quam compositionem, zo-

Massa pro
figillis.

pissam aut hypochyma Græci appellant, & eam à nauibus derafam, uarijs medicis accommodabant remedijs: Hodie uero ex pice cum oleo liquida naues picatæ uidentur: cæterum, ex pice, & cera pauco adiecto oleo, massa quædam componitur, qua mercatores suos sigillant pannos, non minus quoq; ex resina & cera alia paratur compositio, cancellarijs, pro obfignandis literis frequens, nam ea massa qua cerdones pro illinendis filis utuntur, ex pice cera & sepo concinnatur, red uuijs admodum utilis.

DE BITVMINE.

Græce, ἀσφαλτῆς: Latine, asphaltus, bitumen, bitumen Iudæicum: uulgo bitume de Iudæa.

Enarratio 89.

Bitumen
Iudaicum.

Broccardus

Bituminosum
stagnū

Sodoma et
Gomorrah.

BITVMEN, nomen equiuocum est, omnem massam è terra, uel mari, aut fluuiio scaturientē comprehendens, siue illa dura, aut mollis, solida uel liquida sit: proprie tamen & absoluta uoce, de Iudaico intelligitur bitumine, cuius loco, hucusq; artificiali seplasiarij usi sunt, composito ex pice & uarijs, quæ subticere satius est. Nunc uero ex Iudæa uerum & sincerum asportari cœptū est: nascitur autē, ut à Iudæis accepimus, qui è Iudæa frequenter Venetias ueniunt, & Broccardus in terræ Sanctæ accuratissima descriptione confirmat, in lacu quodam mare Mortuo siue mare Salis dicto, in quod Iordanis fluuius euoluitur, quinq; millib. passuum à Iericho urbe. Cæterum est bitumen hoc, massa quædam pinguis in lacu illo fluitans, quæ ab undis & uento agitata, ad litus emittitur ubi densa & tenax fit, nō adeo tamen tantæ duriciæ ut pro sui eliquatione sanguine menstruo opus habeat, ut multi inepte admodum putarunt. Est uero bituminosum hoc stagnum, ut refert Galenus lib 4 de Facult. simp. med. cap. 19. cui nullum nec animal nec planta inesse conspicitur, imo quum duo in eum confluant fluuij, piscium copia scatentes, quorū unus Iordanis est, nullus tamen pisciū, fluuiorum ostia excedit, quod si stagnū aliquem aggredi contingat, illico emoritur, adeo est omnibus animantibus, & plantis inimicum & infestū stagnum hoc, de quo quoq; fertur, quod corpora quantumcunque grauiā si in eum iniiciantur, non subsidūt, aut fundum petunt, sed potius enatant, quia ut Aristoteli placet, aqua illa crassa & grauis est, unde factū est, quod naues onera in mari plura, quàm in fluuijs citra submersionem porrare ualent: quia marina aqua fluuiatili crassior est, & melius attollit eleuatq; pondera. Hoc enim stagnū est, quod Sodomeum, siue Sodomēnū appellatur, ubi olim Sodoma & Gomorra, cū suis circumuicinis ciuitatibus à Deo,